

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2012/1 szám

Villám

Benjamin Constant: A népszuverenitásról

– részletek –

Jelenlegi alkotmányunk egyértelműen elismeri a népszuverenitás elvét, azaz az általános akarat elsőbbségét bármely egyéni akaráttal szemben. Ez az elv valóban nem vitatható [...].

Ez az alapelv minden intézményrendre alkalmazható [...].

A népszuverenitáson alapuló társadalomban bizonyosan nincs olyan egyén, olyan osztály, amely a maga akaratának vethetné alá a többiekét; nem igaz viszont, hogy az egész társadalom korlátlan szuverenitással uralkodik tagjain.

A legfőbb hatalom a polgárok összessége, abban az értelemben, hogy a hatalmat egyetlen egyén, egyetlen frakció, egyetlen részleges társulás sem sajátíthatja ki, ha nem ruházták rá. De ebből nem következik, hogy a polgárok összessége vagy azok, akiket a polgárok a legfőbb hatalommal felruháztak, szabadon rendelkezhetnek az egyének életével. Az emberi lét egy része ugyanis szükségszerűen egyéni és független marad, és jog szerint minden társadalmi illetékességen kívül áll. A legfőbb hatalom csak korlátozottan és viszonylagosan létezik. Azon a ponton, ahol az egyéni élet és függetlenség kezdődik, a szuverenitás hatóköre véget ér. Ha a társadalom átlépi ezt a határt, éppoly bűnössé válik, mint a zsarnok, akinek egyetlen jogcíme a kivégzőpállos. Mihelyt a társadalom visszaél az őt megillető jogkörrel, kizsákmányoló lesz, a többség pedig pártütő. A többség beleegyezése egyáltalán nem elegendő ahhoz, hogy a hatalom törvényesítse tetteit, különösen azokat, amelyeket semmi sem szentesíthet. [...]

A polgárok olyan egyéni jogok birtokosai, amelyek minden társadalmi vagy politikai hatalomtól függetlenek, és minden hatalom, amely ezeket a jogokat megsérti, törvénytelené válik. Ezek a polgári jogok: az egyén szabadsága, a vallásszabadság, a szólásszabadság – beleértve a vélemény nyilvános kifejtésének jogát –, a tulajdonjog és a védelem bármely önkénnyel szemben. Semmilyen hatóság nem sértheti meg e jogokat anélkül, hogy tulajdon jogosultságát megsemmisítse.

(1806-1815)

Ballai László: Pszeudo-haiku

Jön, győz és nem lát,
már az alkotmány is ő,
semmi ág-boga.

Emlékezet

Az 1990. évi XL. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló - többször módosított - 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) a következők szerint módosul:

1. § Az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”

2. § Az Alkotmány 7. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A jogalkotás rendjét törvény szabályozza, amelynek elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

3. § (1) Az Alkotmány 8. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”

(2) Az Alkotmány 8. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) Rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején az alapvető jogok gyakorlása az 54-56. §-ban, az 57. § (2)-(4) bekezdésében, a 60. §-ban, a 66-69. §-ban és a 70/E. §-ban megállapított alapvető jogok kivételével felfüggeszhető vagy korlátozható.”

4. § Az Alkotmány 9. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„9. § (1) Magyarország gazdasága olyan piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát.”

5. § Az Alkotmány 10. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az állam kizárólagos tulajdonának, valamint kizárólagos gazdasági tevékenységének körét törvény határozza meg.”

6. § Az Alkotmány 11. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„11. § Az állam tulajdonában álló vállalatok és gazdálkodó szervezetek a törvényben meghatározott módon és felelősséggel önállóan gazdálkodnak.”

7. § (1) Az Alkotmány 12. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„12. § (1) Az állam támogatja az önkéntes társuláson alapuló szervezeteket, elismeri a szervezetek önállóságát.

(2) Az állam tiszteletben tartja az önkormányzatok tulajdonát.”

(2) Az Alkotmány 13. §-a a következő (1) bekezdéssel egészül ki, egyidejűleg jelenlegi szövege a (2) bekezdés jelölést kapja:

„(1) A Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot.”

8. § (1) Az Alkotmány 19. §-a (3) bekezdésének *b)* pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(E jogkörében az Országgyűlés)

„*b)* törvényeket alkot;”

(2) Az Alkotmány 19. §-a (3) bekezdésének *k)* pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(E jogkörében az Országgyűlés)

„*k)* megválasztja a Köztársaság elnökét, a miniszterelnököt, az Alkotmánybíróság tagjait, az állampolgári, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosait, az Állami Számvevőszék elnökét és alelnökeit, a Legfelsőbb Bíróság elnökét és a legfőbb ügyészt.”

(3) Az Alkotmány 19. §-ának (5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(5) Országos népszavazást az Országgyűlés rendelhet el. A népszavazásról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

9. § Az Alkotmány 19/B. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A Honvédelmi Tanács elnöke a köztársasági elnök, tagjai: az Országgyűlés elnöke, az Országgyűlésben képviselettel rendelkező pártok képviselőcsoportjainak vezetői, a miniszterelnök, a miniszterek, a Magyar Honvédség parancsnoka, valamint vezérkari főnöke.”

10. § Az Alkotmány 19/D. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„19/D. § A rendkívüli állapot és a szükségállapot idején alkalmazandó részletes szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

11. § (1) Az Alkotmány 20. §-a (4) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„A tiszteletdíj és a költségtérítés összegéről, valamint a kedvezmények köréről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

(2) Az Alkotmány 20. §-a (5) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„Törvény az összeférhetetlenség egyéb eseteit is megállapíthatja.”

(3) Az Alkotmány 20. §-ának (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(6) Az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

12. § Az Alkotmány 21. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) Az Országgyűlés elnököt, alelnököket és jegyzőket választ tagjai sorából.”

13. § Az Alkotmány 22. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) Az Országgyűlés évenként két rendes ülésszakot tart: minden év február elsejétől június tizenötödikéig, illetve szeptember elsejétől december tizenötödikéig.”

14. § Az Alkotmány 24. §-ának (3) és (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(3) Az Alkotmány megváltoztatásához, valamint az Alkotmányban meghatározott egyes döntések meghozatalához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.

(4) Az Országgyűlés a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott Hárszabályban állapítja meg működésének szabályait és tárgyalási rendjét.”

15. § Az Alkotmány 27. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„27. § Az Országgyűlés tagjai az állampolgári, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosaihoz, az Állami Számvevőszék elnökéhez és a Magyar Nemzeti Bank elnökéhez kérdést, a Kormányhoz, a Kormány bármely tagjához és a legfőbb ügyészhez interpellációt és kérdést intézhetnek a feladatkörükbe tartozó minden ügyben.”

16. § (1) Az Alkotmány 28. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) A köztársasági elnök a választások kitűzésével egyidejűleg feloszlathatja az Országgyűlést, ha

a) az Országgyűlés ugyanazon Országgyűlés megbízatásának idején tizenkét hónapon belül legalább négy esetben megvonja a bizalmat a Kormánytól, vagy

b) a Kormány megbízatásának megszűnése esetén a köztársasági elnök által miniszterelnöknek javasolt személyt az első személyi javaslat megtételének napjától számított negyven napon belül nem választja meg.”

(2) Az Alkotmány 28. §-ának (5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(5) Az Országgyűlés feloszlata előtt a köztársasági elnök köteles kikérni a miniszterelnöknek, az Országgyűlés elnökének és az Országgyűlésben képviselttel rendelkező pártok képviselőcsoportjai vezetőinek véleményét.”

17. § Az Alkotmány 29/A. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A köztársasági elnököt az Országgyűlés öt évre választja.”

18. § Az Alkotmány a következő új 29/B. §-sal egészül ki:

„29/B. § (1) A köztársasági elnök választását jelölés előzi meg. A jelölés érvényességéhez az Országgyűlés legalább ötven tagjának írásbeli ajánlása szükséges. A jelölést az Országgyűlés elnökénél a szavazás elrendelése előtt kell benyújtani. Az Országgyűlés minden tagja csak egy jelöltet ajánlhat. Annak, aki több jelöltet ajánl, mindegyik ajánlása érvénytelen.

(2) Az Országgyűlés a köztársasági elnököt titkos szavazással választja. A szükséghez képest többszöri szavazásnak van helye. Az első szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, aki a képviselők kétharmadának szavazatát elnyeri.

(3) Ha az első szavazás alkalmával ezt a többséget egyik jelölt sem nyeri el, az (1) bekezdésnek megfelelő új ajánlás alapján újból szavazást kell tartani. A második szavazás alapján való megválasztáshoz ugyancsak a képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

(4) Ha a második szavazás alkalmával egyik jelölt sem nyerte el a megkívánt többséget, harmadszori szavazást kell tartani. Ez alkalommal csak arra a két jelöltre lehet szavazni, akik a második szavazás

alkalmával a legtöbb szavazatot kapták. A harmadik szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, aki tekintet nélkül a szavazásban részt vevők számára a szavazatok többségét elnyerte.

(5) A szavazási eljárást legfeljebb három egymásra következő nap alatt be kell fejezni.”

19. § Az Alkotmány 29/C. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„29/C. § (1) A köztársasági elnököt a korábbi elnök megbízatásának lejárta előtt legalább 30 nappal, ha pedig a megbízatás idő előtt szűnt meg, a megszűnéstől számított 30 napon belül kell megválasztani.

(2) Az elnökválasztást az Országgyűlés elnöke tűzi ki.”

20. § Az Alkotmány 30. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A köztársasági elnök tiszteletdíjáról, kedvezményeiről és az őt megillető költségtérítés összegéről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

21. § Az Alkotmány 30/A. §-a (1) bekezdésének *h)* és *i)* pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(A köztársasági elnök)

„*h)* kinevezi és felmenti külön törvényben meghatározott szabályok szerint az államtitkárokat;

i) külön törvényben meghatározott személy vagy szervek javaslatára kinevezi és felmenti a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökeit és az egyetemi tanárokat; megbízza és felmenti az egyetemek rektorait; kinevezi és előlépteti a tábornokokat; megerősíti tisztségében a Magyar Tudományos Akadémia elnökét.”

22. § Az Alkotmány 31/A. §-ának (5) és (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(5) A cselekmény elbírálása az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik.

(6) Ha az Alkotmánybíróság az eljárás eredményeként a törvénysértés tényét megállapítja, a köztársasági elnököt tisztségétől megfoszthatja.”

23. § (1) Az Alkotmány 32/A. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) Az Alkotmánybíróság tizenöt tagját az Országgyűlés választja. Az Alkotmánybíróság tagjaira az Országgyűlésben képvisellel rendelkező pártok képviselő csoportjainak egy-egy tagjából álló jelölő bizottság tesz javaslatot. Az Alkotmánybíróság tagjainak megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

(2) Az Alkotmány 32/A. §-ának (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(6) Az Alkotmánybíróság szervezetéről és működéséről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

24. § (1) Az Alkotmány V. fejezetének címe helyébe a következő cím lép:

*„AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSA ÉS A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGI JOGOK
ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSA”*

(2) Az Alkotmány 32/B. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„32/B. § (1) Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának feladata, hogy az alkotmányos jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat vizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen.

(2) A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának feladata, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat vizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen.

(3) Az országgyűlési biztos eljárását törvényben meghatározott esetekben bárki kezdeményezheti.

(4) Az állampolgári jogok, illetőleg a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosait a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés a képviselők kétharmadának szavazatával választja. Az Országgyűlés egyes alkotmányos jogok védelmére külön biztost is választhat.

(5) A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jogkörét a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek által jelölt és az Országgyűlés által választott, nemzeti és etnikai kisebbségenként egy-egy személyből álló testület gyakorolja.

(6) Az országgyűlési biztos tevékenységének tapasztalatairól évente beszámol az Országgyűlésnek.

(7) Az országgyűlési biztosokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges."

25. § (1) Az Alkotmány VI. fejezetének címe helyébe a következő cím lép:

„AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK ÉS A MAGYAR NEMZETI BANK”

(2) Az Alkotmány 32/C. §-a (3)-(4) bekezdésének helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(3) Az Állami Számvevőszék elnökének és alelnökeinek megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

(4) Az Állami Számvevőszék szervezetéről és működésének alapelveiről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

26. § Az Alkotmány a 32/C. § után a következő 32/D. §-sal egészül ki:

„32/D. § (1) A Magyar Nemzeti Bank feladata külön törvényben meghatározott módon törvényes fizetőeszköz kibocsátása, a nemzeti fizetőeszköz értékállóságának védelme, a pénzforgalom szabályozása.

(2) A Magyar Nemzeti Bank elnökét a köztársasági elnök hat évre nevezi ki.

(3) A Magyar Nemzeti Bank elnöke a bank tevékenységéről évente beszámol az Országgyűlésnek.”

27. § Az Alkotmány a következő 33/A. §-sal egészül ki:

„33/A. § A Kormány megbízatása megszűnik:

a) az újonnan megválasztott Országgyűlés megalakulásával,

b) a miniszterelnök, illetőleg a Kormány lemondásával,

c) a miniszterelnök halálával, illetőleg,

d) ha a 39/A. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően az Országgyűlés a miniszterelnöktől a bizalmat megvonja és új miniszterelnököt választ.”

28. § Az Alkotmány 35. §-a (3) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„A veszélyhelyzetben alkalmazható szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

29. § Az Alkotmány 39. §-a (2) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„A Kormány tagjai és az államtitkárok jogállását, díjazását, továbbá felelősségre vonásuk módját törvény szabályozza.”

30. § (1) Az Alkotmány 39/A. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A képviselők legalább egyötöde a miniszterelnökkel szemben írásban a miniszterelnöki tisztségre jelölt személy megjelölésével bizalmatlansági indítványt nyújthat be. A miniszterelnökkel szemben benyújtott bizalmatlansági indítványt a Kormánnyal szemben benyújtott bizalmatlansági indítványnak kell tekinteni. Ha az indítvány alapján az országgyűlési képviselők többsége bizalmatlanságát fejezi ki, az új miniszterelnöknek jelölt személyt megválasztottnak kell tekinteni.”

(2) Az Alkotmány 39/A. §-a a következő (5) bekezdéssel egészül ki:

„(5) Ha az Országgyűlés a (3)-(4) bekezdésben foglalt esetekben nem szavaz bizalmat a Kormánynak, a Kormány köteles lemondani.”

31. § Az Alkotmány 39/B. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„39/B. § Ha a Kormány megbízatása megszűnik, az új Kormány megalakulásáig a Kormány hivatalban marad, és gyakorolja mindazokat a jogokat, amelyek a Kormányt megilletik; nemzetközi szerződést azonban nem köthet, és rendeletet csak törvény kifejezett felhatalmazása alapján, halaszthatatlan esetben alkothat.”

32. § (1) Az Alkotmány 40/A. §-a (1) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„A fegyveres erők feladatairól és a rájuk vonatkozó részletes szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

(2) Az Alkotmány 40/A. §-a (2) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„A rendőrségről és a nemzetbiztonsági tevékenységgel összefüggő részletes szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

33. § Az Alkotmány 40/B. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) A fegyveres erők és a rendőrség tényleges állományú tagjának pártban való tevékenységére a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény korlátokat állapíthat meg.”

34. § Az Alkotmány 44. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A tanácsokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

35. § (1) Az Alkotmány 48. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A Legfelsőbb Bíróság elnökét a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja, elnökhelyetteseit a Legfelsőbb Bíróság elnökének javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A Legfelsőbb Bíróság elnökének megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

(2) Az Alkotmány 50. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) A bíróságokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

36. § Az Alkotmány 53. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) Az ügyészségre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg.”

37. § Az Alkotmány 55. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép, egyidejűleg a jelenlegi (2) bekezdés számozása (3) bekezdésre változik:

„(2) A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül vagy szabadon kell bocsátani, vagy bíró elé kell állítani. A bíró köteles az elé állított személyt meghallgatni, és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábba helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönteni.”

38. § Az Alkotmány 58. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) Az utazási és letelepedési szabadságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

39. § Az Alkotmány 59. §-a a következő (2) bekezdéssel egészül ki, és a jelenlegi szöveg számozása (1) bekezdésre módosul:

„(2) A személyes adatok védelméről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

40. § Az Alkotmány 60. §-a a következő (4) bekezdéssel egészül ki:

„(4) A lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

41. § Az Alkotmány 61. §-a a következő (3) és (4) bekezdéssel egészül ki:

„(3) A közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény, valamint a sajtószabadságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

(4) A közszolgálati rádió, televízió és hírügynökség felügyeletéről valamint vezetőinek kinevezéséről, továbbá a kereskedelmi rádió és televízió engedélyezéséről, illetőleg a tájékoztatási monopóliumok megakadályozásáról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

42. § Az Alkotmány 62. §-a a következő (2) bekezdéssel egészül ki, és a jelenlegi szöveg számozása (1) bekezdésre módosul:

„(2) A gyülekezési jogról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

43. § Az Alkotmány 63. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) Az egyesülési jogról szóló, valamint a pártok gazdálkodásáról és működéséről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

44. § Az Alkotmány 65. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) A menedékjogról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

45. § Az Alkotmány 68. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„68. § (1) A Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők.

(2) A Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és etnikai kisebbségeket. Biztosítja kollektív részvételüket a közéletben, saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát.

(3) A Magyar Köztársaság törvényei az ország területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek képviseletét biztosítják.

(4) A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

46. § Az Alkotmány 69. §-a a következő (4) bekezdéssel egészül ki:

„(4) Az állampolgárságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

47. § (1) Az Alkotmány 70/C. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) A sztrájkjogról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

(2) Az Alkotmány 70/D. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.”

48. § Az Alkotmány 70/H. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) A honvédelmi kötelezettségről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

49. § Az Alkotmány 71. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) Az országgyűlési képviselők és a tanácsstagok választásáról szóló törvények elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

50. § Az Alkotmány 76. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„76. § (1) A Magyar Köztársaság zászlaja három, egyenlő szélességű piros, fehér és zöld színű vízszintes sávból áll.

(2) A Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról szóló törvény elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

51. § (1) Ez a törvény a 26. § kivételével a kihirdetése napján lép hatályba; egyidejűleg az Alkotmány 8. §-ának (3) bekezdése, 28. §-ának (4) bekezdése, 31/A. §-ának (7) és (8) bekezdése, a köztársasági elnök választásáról szóló 1989. évi XXXV. törvény, továbbá a Magyar Köztársaságban élő nemzeti és nyelvi kisebbségek országgyűlési képviseletéről szóló 1990. évi XVII. törvény a hatályát veszti.

(2) Ahol az Alkotmány Ítélező Tanácsot említi, ezen az Alkotmánybíróságot, ahol az Alkotmány, illetőleg egyéb jogszabály a Minisztertanácsot említi, ezen a Kormányt kell érteni.

(3) E törvény 26. §-ának hatálybalépéséről külön törvény rendelkezik.

Száz éve írták

Ady Endre: Menjünk vissza Ázsiába

Szeretett úri véreim: a serleg tele. Nincs már itt nekünk semmi keresnivalónk: gyerünk vissza Ázsiába!... Egy kis helyet talán kapunk, persze lehetőleg távol még az ázsiai kultúrára hajlandó népektől is. Bejöttünk – agg krónikások szerint – hős Álmossal s Árpáddal és társaival. Menjünk vissza Rakovszky Stefi, Lengyel Zoltán, ifj. Móricz Pál s a többi nyomában. De menjünk, míg – *lehet...*

E dicső, gazdag történelmű úri népségtől lakott ország tegnap szerencsésen elérte a *legbalkánibb* nívót.

Az a gyalázatosságában is mulattató komédia, mely ez ország keserves parlamentjében tegnap lefolyt, bele fog kerülni a történelembe. Egy futó percig szeretnék honáruoló „nemzetiségi agitátor” lenni, hadd tudnám kellő érzékenységgel felfogni a *magyar* parlamentben lefolyt skandalumot. Ilyen megrikáto baromság megérésére mégsem voltunk berendezkedve, pedig elkészültünk mi már minden megérhetőre.

Parlament kell ennek az országnak? Kancsuka, nem parlament. Azaz dehogy kancsuka. Kisdedóvó, gyermekkert és sok-sok türelem, ha e dicső erényből maradhatott volna valami a huszadik századra.

Vázsonyi Vilmos, az egyetlen magyar népképviselő, akit öntudatos nép választott, nem juthat szóhoz a magyar parlamentben. Nem engedik szóhoz jutni a gyermekek, akik haraguszna, mert kinizsisdi s malomkósi játékuat megzavarta, a gyermekek, akik, hajh, tizenkilencmilliomod magunk szerencsétlen bőrén kockáznak és malomköveznek.

Az immár legbalkánibb parlamentnek ez a botránya irtózatoss, kegyetlen világosságot adott a mi szemeinknek. Olyan titkot világított meg, amit jaj de jó lett volna sohasem tudni. Megtudtuk, hogy a magyar parlamenti gyermekek mind *egyformák*: esküdjenek bár a kétfejű sas karmára, a Széll Kálmán harmatozó pattanására, Kossuth Lajos kalapjára, pápa csalhatatlan őszentsége papucsára, bármire. Obskurus agyuk velejének vastag burkát csak egy kicsit kell megkarcolni, ott zsihongnak előttünk a maguk siralmasan hasonlatos voltukban.

Kultúr-bestiákat mondott Vázsonyi? A kultúra isteni nevében vétőzunk e címadományozás ellen. De a bestiák reputációja érdekében is, mert a bestiák mindig ki merik a fogukat mutatni, nem csak akkor, mikor demokrata képviselővel van dolguk.

Szeretett úri véreim, *Ázsia* ordított fel tegnap bennetek. A nosztalgia, a nomád, baromi ember méla vágyakozása rohamba tört ki. Nem voltam ott, de látom a képet. Középen az agyonhajszolt egyetlen intellektus. Sokat tud, sokra vágyik, merész a hite, elszánt a munkája, nagy a gyűlölete. És – óh szörnyűség – ősei a Jordánon átkeltek. Ez a kis zsidó óriás közöttük. Ezt az óriást fiatalon fölkapta szárnyaira a hír, imádja őt sok ezerek tömege, s *tud...* Ez, ez a legborzasztóbb! Ez az ember mer tudni közöttük, a tudatlanok között! De meg hogy ez az ember *zsidó!* Ott áll zavarodottan a középen. Egy harsány szitok hallszik. Lengyel Zoltán kiáltott, egy ifjú együgyű, ki hiányos intelligenciájával más, kultúr országban evőkészlet tisztító sem lehetne. Meg Leszkay úr, meg Rakovszky úr, meg a többi jólismert idióta. És Vázsonyi egy egyfogatú kocsin futtat el ebből a komédia házból, hova bekerülni idestova erkölcsi halál lesz.

Szeretett úri véreim, értsük meg egymást. Kinizsi fáj ugye és a malomkó? A keleti nomád lomhasága lázadt fel ugye, hogy semmisítsük meg ezt az embert még a Krimiából velünk hozott eszközökkel, mert tanulni, tudni, s az ő fegyvereivel állni vele szemben nem tudunk. Ugye így van szeretett úri véreim? Mert csak így lehet menteni ezt a világra szóló skandalumot.

Ha ugyan így is lehet. De aligha. Néznek bennünket kultúr népek. Látják képtelenségünket a haladásra, látják, hogy szamojéd erkölcsökkel terpeszkedünk, okvetetlenkedünk Európa közepén, mint egy kis itt felejtett középkor, látják, hogy üresek és könnyűk vagyunk, ha nagyot akarunk csinálni, zsidót ütünk, ha egy kicsit már józanodni kezdünk, rögtön sietünk felkortyantani bizonyos ezeréves múlt kiszínezett dicsőségének édes italából, látják, hogy semmittevők és mihasznák vagyunk, nagy népek sziklavára, a parlament, nekünk csak arra jó, hogy lejárássuk. Mi lesz ennek a vége, szeretett úri véreim? Mert magam is ősmagyar volnék, s nem handlészidó, mint ahogy ti címezték mindenkit, aki különb, mint ti. A vége az lesz, hogy úgy kitessekelnek bennünket innen, mintha itt sem lettünk volna.

Legyünk ez egyszer számító. Kerekedjünk föl, s menjünk vissza Ázsiába. Ott nem hallunk kellemetlenül igazmondó demokratákat. Vadászunk, halászunk, verjük a csöndes hazai kártyajátékot, s elmélkedhetünk ama bizonyos szép ezredéves álomról.

Menjünk vissza, szeretett úri véreim. Megöl itt bennünket a betű, a vasút, meg ez a sok zsidó, aki folyton ösztökél, hogy menjünk előre. Fel a sallanggal, fringióval, szentelt olvasókkal, kártyákkal, kulacsokkal, agarakkal, versenylovakkal és ősökkel! Menjünk vissza Ázsiába!...

1902. január 31.

Hetven éve írták

Weöres Sándor: A teljesség felé

– részletek –

Az országhoz

Amelyik nemzet fölényben akar lenni más nemzetek fölött: hóherrá vagy bohóccá válik.

Nemzetük életét elmocsarasítják, kik nemzetük valódi vagy vélt erényeit hangoztatják, s a kíméletlen bírálatot túrni nem akarják.

A legnagyobb csapás, ami egy népet érhet, ha egyoldalú irányítással az ítélőképességét tönkreteszik. Az ilyen nép elzüllik, és mennél vásáribb kalandor nyúl érte, annál könnyebben odadobja magát. Nincs az a kívülről jövő veszedelem, végigdulás, évezredes elnyomás, mely ezzel fölérne.

Fekete trilógia

I.

Mért van a gyógyszerész bejáratán kígyó? Helyébe festhetne a mai ember néhány jókedvű kismalacot, amint majdnem megpukkadnak az egészségtől.

Mért van a bíraskodás széke fölött bekötött szemű istenasszony? Leszedhetné a mai ember az istennő szeméről a kendőt: hadd legyen olyan, mint egy elárusítónő, aki a közönség kedvét keresi?

Mért van az oltáron keresztre feszített holttest? Tehetne a helyébe a mai ember egy zsibárust, amint portékát kínál.

II.

A bűn nem akkor a legveszedelmesebb, mikor nyíltan és bátran szembeszegül az erénnyel, hanem mikor erénynek álcázza magát, és megfertőzi a felismerő-érzékét.

A szeretet fő ellensége nem a gyűlölet, de az érzelgős jóságoskodás; a hazafiságé nem a haza megtagadása, de a méltóságteljes piócaság és handabandázó honmentés; a szerelmi erkölcsé nem a szerelmi erkölcstelenség, de a társadalmi tisztesség, mely, míg a leplezetlen bujaságot üldözi, százféle korcs bujaság-pótlékot kínál.

III.

Korunk találmánya a kötelező lelkesedés, a hatóságilag intézményesített forradalom és az elnyomók lázadása az elnyomottak ellen.

A mai uralmi rendszereket az jellemzi, hogy hazugságaikat nem is akarják feltétlenül elhíttetni, csak feltétlenül elfogadtatni. Minden katonai fegyvernemnek azt kell énekelnie magáról, hogy ő a legkülönb, anélkül, hogy bárki elhinné; minden állampolgárnak azt kell vallani az államfőről, hogy bölcs, hős, jótevő, anélkül, hogy bárki elhinné; és így tovább.

Immár egy hihető hazugság is elérhetetlen magaslattal. Gödörben vagyunk, lejjebb a béka ülepénél.

Petőfi Sándor: Debrecen, januárus 9. 1849.

Megtörtént. Budapest az ellenség kezében van. Sokat veszítettünk, de korántsem mindent, s e bal esetnek bal következése csak úgy lesz, ha most elcsüggedünk. Ez lenne ránk nézve legkárosabb, és ami több, legszégényítőbb. Ekkor csakugyan megérdemlenők, hogy mindent veszítsünk.

Ami engem illet, én e csapástól nemhogy kétségbe esném, sőt örülök rajta, mert tudom, hogy kára mulékony, haszna végetlen lesz. Megrázott bennünket az ellenség, megrostált; a szemét és konkoly kihull, a java mag benn marad. Most minden félbarátunk és titkos ellenségünk átmegy a győzedelmesekhez, s hogy eddig is mi nem vagyunk győzők, onnan van, mert ezek közöttünk voltak. Mig azt nem tudjuk, ki mind ellenségünk, hogyan diadalmaskodhatnánk?

E szempontból nézzétek ezen eseményt hazámfiak, s ahelyett, hogy tán káromolnátok, áldjátok az igazságos istent, ki ránk e jótékony csapást mérte. Igazságos az isten, rettenetesen igazságos! Ő elválasztja előbb a gonoszokat tőlünk, s azután vívatja ki velünk a szent ügy győzedelmét, hogy abban egyedül a jók vegyenek részt, s közénk ne vegyüljenek amaz elvetemedett gazok a büntetés helyett jutalmat nyerni a szabadságtól, melyet alattomban gyűlöltek.

Mert győzni fogunk, honfitársaim, ez oly bizonyos, mint hogy kétszer kettő, négy. És ezt nem az ábrándos csalékony remény mondja nekem, hanem a csalhatatlan világtörténet. Aki a multba néz, a jövőbe lát, épen úgy, mint látni a víz mélyében a magas eget. A történet azt bizonyítja, hogy minden eszme csak akkor győz, ha világszerűvé lesz, de akkor okvetetlenül győz, akkor könnyebb magát a világot megsemmisíteni, mint azon eszmét kiirtani. Így volt hajdan a keresztyénséggel, így van most a szabadsággal.

Eddig csak egyes emberek vagy egyes nemzetek állottak föl a szabadság mellett, s lenyomták őket; a múlt évben egész Európa egyszerre kiáltotta el ama nagy és szent szót, mely az emberiségnek új megváltója, s Európát nem fogják lenyomhatni.

Sőt inkább máris lenyomták, fogjátok mondani, ime: minden országban uralkodik ismét a zsarnokság, s el van ölve a forradalom.

Csalatkoztok, atyámfiai. Azért, hogy a láng lelohad, még nem alszik ki a tűz, azért, hogy a napot felhő borítja el, még nem hamvad ki a nap... egy szélroham, s el van fujva a felhő, föllobban a láng. A múlt évben egyhuzomban nagyot szaladtak a nemzetek, s most megállottak, de csak azért, hogy lélekzetet vegyenek, s még nagyobb szaladhassanak.

Vigyázzatok rá, egypár hónap múlva vagy talán előbb, talpon lesz ismét minden élő a művelt világban, s eget hasító robajjal fogják ostromolni a poklot, mely nem a föld alatt van, hanem itt a földön uralkodik a zsarnokok képében, s uralkodik annál kegyetlenebbül, minél közelebb van halála. Hisz a légy is akkor csíp legmérgebben, ha vesztét érzi.

Azért félre az aggodalommal, mert az alaptalan, és félre a csüggedéssel, mert az férfiatlan. Bízunk az istenben és még inkább a magunk erejében, s harcoljunk fáradatlanul. Jó szerencsében a gyáva is nekibátorodik; az a férfi, az a vitéz, aki ha vesz is, úgy tartja fejét, mintha ő volna győző. S nekünk két okunk van vitézeknek lennünk: hogy életünket és szabadságunkat megtartsuk, és hogy ne piruljanak miattunk a másvilágon őseink, kik hajdan nagygyá és tiszteltté keresztelék szívök vérével a magyar nevet!

Csak a tavaszig ne hagyjuk magunkat, akkor segítségünkre lesz Európa, ámbár én jobb szeretném, ha nem lenne, hogy azt mondhassuk: a magunk emberségéből vívtuk ki a szabadságot!

Föl tehát, nemzetem, minden erejével karodnak és lelkednek, melyet eddig nagyobb veszedelmek sem bírtak megtörni. A tíz parancsolatból csak egyet tarts meg, annak az egy parancsolatnak is csak egy szavát, azt, hogy „ölj!”, mert ha nem te ölsz, téged ölnek. Válassz. Mutassuk meg, hogy az ellenséget csak azért hagytuk bejöni hazánkba, hogy innen többé ki ne menjen; itt vesszenek el egy lábíg, ha mégannyian volnának is. Mutassuk meg, hogy igaz a magyar példabeszéd: aki másnak vermet ás, maga esik bele.

Alföldi Hirlap, 1849. január 10.

Petőfi Sándor II. levele Kossuth Lajoshoz

Debrecen, januárus 13. 1849.

Tisztelt Polgártárs!

Bocsásson meg Ön, hogy másodszor is alkalmatlankodom; másodszor és utójára.

Mindenekelőtt arra kérem Önt, legyen szives leveletem egészen végig átolvasni, mert az igen fontos nemcsak rám, hanem talán a hazára nézve is. Iparkodom, hogy minél rövidebb legyenek. Kérelmem inkább Vetter tábornok elé tartozik tán, mint Ön elé, de azzal az emberrel egyszer beszéltem és többször nem fogok beszélni, nehogy hamisnak tapasztaljam azon hitemet, hogy a bakonyi kanászok a

legcivilizáltanabb emberek a világon. A história bizonyossága szerint némely emberek arra vannak kárhóztatva, hogy minél többet tesznek a hazáért, annál több lealáztatást és méltatlanságot szenvedjenek, s én ezek közé tartozom. Ugy hiszem, van jogom némi öntudattal tekinteni vissza pályámra, mert (nem pretenziót, hanem tényt mondok) a magyar köznép között az én dalaim voltak a szabadság első leckéje, megjelenésem előtt hírét sem hallotta ennek az eszmének, amelyért most harcol; és ezért nem volt egyéb jutalmam, mint a folytonos megalázások, de soha még csúfabbul senki nem bánt velem, mint Vetter. Windischgraez különben viselte volna magát irányomban. Azért Önhöz fordulok; ha meghallgat Ön, jó, ha meg nem hallgat, úgy az isten sem kívánhatja tőlem, hogy még tovább is járjak házról házra avégett könyörögni, hogy legyen szabad karom és fejem erejével a hazának szolgálni. Nem előléptetést kérek többé, nem is fogadom el mindaddig, míg hadi tetteim azt követelni nem fogják; csak arra kérem Önt, tetessen át a 28-dik zászlóaljtól Bem táborához; ha dicsőséggel nem harcolhatok, gyalázatot sem akarok nevemre hozni, s mostanában, véleményem szerint, gyalázat nélkül csak Bem oldala mellett lehet az ember. Ha ez sem teljesíthető, ha például ott nincs üres kapitányi hely vagy más efféle, akkor még egyet: a demokraták a legszegényebb emberek Magyarországon, s én valamennyi között a legszegényebb vagyok, mert a legrendületlenebb demokraták egyike voltam első föllépésem óta; még arra sincs pénzem, hogy a hazának tegyek ebbeli áldozatot; azért adjon nekem a nemzet nevében a kormány egy kicsiny összeget, csak annyit, amennyit *legalább* megérnek költeményeim, melyek szerénység nélkül mondhatom, nem legutósó kincse a hazának. E kis összeget is nem díjul vagy ajándékba, hanem csak kölcsön kérem, hogy vele Bemhez menjek, s mellette mint magánember tanulhassam a katonáskodást, s ha megtanultam, le fogom róni tetteimmel e kölcsönt, mert nekem meggyőződés, hogy egyike leszek a haza megmentőinek. Meglehet, hogy e hit örültség bennem, de ha az, úgy olyan szent örültség, melyért legalább is kíméletet érdelek minden igaz hazafitól. Legjobban szeretném, ha szóval végezne Ön velem, s rendelne órát megjelenésemre; különben amint Ön akarja. Isten Önnel!

tisztelő polgártársa
Petőfi Sándor

[Címzés:] Kossuth Lajos polgártársnak tisztelettel *helyben*

Széchenyi: Hitel, III. rész

A magyar birtokos szegényebb, mint birtokához képest lennie kellene

A birtokrúl s vagyonrúl is, mint minden egyébről, elágozik az értelem, s az tulajdonképp a szenvedelmek s érzések számtalan ellenkezési s árnyékozási miatt mindedig nálunk, sőt másutt is sokak előtt homályban dereng. Az egyetértő legszámosb két felekezet az, melynek egy része az aranyat s pénzt véli, másika a földet s fekvő jószágot tartja birtoknak, vagyonnak; véleményem szerint pedig se kincs, se mező nem az, hanem azok haszonvehetősége. Mit bírt Robinson szigetén aranyában, s valjon mit ér kiterjedt határa, erdeje és sivatagja némely magyarnak?

A pénznek csak úgy van értéke s becse, ha azért az élet számos javait magunknak meg is szerezhetjük; mint nemkülönb a földnek csak úgy, ha az számunkra az élet számos javait megtermi. S így az a birtokos s vagyonos, ki magának s övéinek az élet számos javait mindenkor s mindenütt bizonyosan megszerezheti; s birtoka és vagyona nagysága vagy kicsinsége azon arányban áll, melyben ő az élet

több vagy kevesebb javait magának megszerezni képes mindenkor s mindenütt. Szegény pedig az, ki csak ritkán s nem mindenütt s nem bizonyosan juthat az élet javaihoz, és szegénysége annál nagyobb, mennél bizonytalanabb a lehetőség élte szükségéit kipótlani.

Az ideális vagyon, mint p. o. oly tőkepénz, melyet se le nem tesznek, se kamatját nem fizetik, vagy oly erdő vagy mocsár, mely jövedelmet nem hoz, nem egyéb álomnál, s haszna se nagyobb, mert se kenyeret az éhesnek, se ruhát a meztelennek nem nyújt; s mennél bizonytalanabb a tőke vagy kamat fizetése vagy a jövedelem, annál inkább képzelethez s fűsthöz hasonlítható a birtok, a vagyon. Ha száz esztendő alatt fizetik vissza pénzemet vagy annak kamatját, nekem semmim sincs s nem is lesz soha; ha húsz esztendő alatt, akkor tán lesz valamim, tán nem, mert ki tudja, még akkor élek-e? – s így folytatva. Mit ér fűszeres ebédje Párizsban s jó meleg mentéje Vilnában az éhséggel s hideggel küszködő gallusnak Berezinánál? (Napóleon 1812-13-as Oroszország elleni hadjáratának első fegyverténye a Vilnába való diadalmas bevonulás volt, utolsó manővere pedig a berezinai átkelés – a szerk.) Mit értek a sárvízi és síói berkek, melyek most hasznos kaszálók, elholt eleinknek? – Semmit. – Sat.

A pénznek, földnek s minden egyébnek csak úgy van lehető legnagyobb haszna, ha egyiket s másikat minden pillanatban arra fordíthatom, amire tetszik. Mennél szaporábban juthatok pénzemhez vagy földemhez, s mennél rövidebb idő alatt cserélhetem az elsőt a másikért s viszont vagy egyiket s másikat egyéb életjavakért, annál többet ér nekem száz vagy millió forintom, tíz- vagy százezer hold földem, s viszont minden becse meg is szűnhet, mert az *érték szorosan a pillantathoz van kötve*. A szomszéd embernek friss ital, fáradtnak ágy, fázónak tűz, tengeren küzdőnek part, félénknak bástya vagy domboldal annak idejében többet ér, mint a világ minden egyéb kincse. S azért látunk sokszor *vagyonos* embert kevés birtokkal s úgyszólván igen *szegényt* iszonyú vagyonnal, mert vajmi sok életjavakat természet ki csekély vagyon helyes körülmények közt, s Krózus kincse sem elegendő, még szükségkielégítésre is, ha azzal bátran s tetszésünk szerint nem élhetünk.

S íme, csak ez a kevés is elég annak kifejtésére, hogy pénzéhez s földéhez képest mért szegény a magyar tőkepénzes és földesúr. Az első nem teheti pénzét oly helyre – ha ládájába nem csukja –, honnan mindég tetszése szerint ki is vehetné, s attúl rendes kamat folya is. A másik pedig kiterjedt zsíros dűlői mellett se kap jószágira sok kéregetés, *industria s datur modus in rebus* (tkp. buzgólkodás és összefonódás – a szerk.) nélkül bizonyosan s okvetetlenül egy forintot is. Meglehet, tán becsületes képére ezeket – de ez más.

Nem szegényebb-e tehát nálunk a becsületes tőkepénzes, mint természet szerint lennie kellene? Az országban minden van, ami hitelt adhatna: fekvő jószág, ház, marha, gabna, bor sat. De ő vagyonát nem állíthatja ezen alapokra, hanem fővényre, vagy hogy jobban mondjam, levegőre állítani kéntelen. Ha körülnéző s óvakodó, esztendeig is elhever ládájában tőkéje, s ezáltal nem gyarapodik, s végre oly érzéssel ereszti pénzét más kezébe, mint valaha Montgolfier veszedelmes hajóját levegőnek – bizonyosan nem tudván, látja-e azt még valaha, vagy legalább hírét hallja-e még egykor!

Végre minekutána minden észbeli erőltetés – s vizsgálattal melyekkel a *circulus quadraturáját* (a kör négyszögesítését – a szerk.) ki lehetne találni – pénzét úgynevezett „bátorságos helyre” tette le, sokszor már egypár év után azt tapasztalja, hogy se pénze tőkét, se kamatját többé nem látja, de minden ember által dús kapitalistának tartatik, s igen szigorú s fővény hirre kap, ha pénzét – mely tulajdonképp nem övé, s melyet soha nem is lát – nem költi, s abból se felebaráti segedelmére, se a közjó előmozdítása végett nem ad s nem áldozik. Ha minden bosszút s mérget s még ezek mellett a pörben elköltendő pénzt tekintjük s számba vesszük, nekem legalább tréfán kívül úgy látszik, hogy tízszer boldogabb az, kinek semmi tőkepénze nincs, mint az, ki ilyforma tőkepénzt, azaz csak annak emlékezetét bírja. Tantalsi kinnál én nagyobbbat nem ismerek.

Ha pedig a pénzes ember nem szerfelett nagy skrupulista, nem könnyebben lesz-e helyzetetésünkben uzsorássá, mint másutt? Aki törvényes kamatnál többet kíván, az előttem uzsorás, akárhogy hímezzük a dolgot. De nálunk sok ember jó szívvel adná pénzét 5- s 6-tal 100-túl, ha tőkepénze feneken s nem levegőn, *hypothekán* s nem *hypothesisen* (jelzálogon és nem bizonytalan feltételeken – a szerk.) állhatna, és sokkal szívesebben, mint 10- s 20-szal 100-túl bizonyosság s hitel nélkül; s ha ezen utolsót teszik is, sokan eleintén a törvénynek ebbeli hiányos létével csendesítik el lelkiismereteket; mint sok katona ellenség előtt szükségből csak egyszer élvén máséval, végre megrögzött rablónak lesz; úgy ama pénzes néhány megilletődés után rendes uzsorássá válik, ki többé pirulni nem tud. S erre a törvények hiányossága vezet, melyeknek az embert éppen ellenkező útra kellene idézni s kényszeríteni!

De hát még a földesurak s földbirtokosok mi állapotban vannak, s azoknak természet ellen való

szegénységekről mit mondjak? Ha egynek pénzre van szüksége, minden jószági mellett is ugyan kaphat-e törvényes kamatra elegendőt könnyen és tüstént? Hány van köztünk, ki nem kéntelen termését, gyapját sat. bizonyos időszakonként, sőt némelykor még idő előtt s árán alul is eladni? S hánynak, ki már a *praecipitium* (elárverezés – a szerk.) fenekén nyugszik, legömbörödése első kezdete s oka nem egyéb volt, mint egypár ezerre való szüksége, melyért akkori birtoka ezernyi hitelt adhatott volna, de melyet rendes és világos hitel híja miatt csak felette nagy uzsorával kaphatott? Hány birtokost ismerek magam, ki mindég pénzben szűkölködik, s kinek kincse maga előtt mindég el van zárva?

Vegyünk egy példát elő: ha valakinek százezer forint bizonyos jövedelme van s egymillió adóssága, az hatvanezer forint kamatot fog fizetni, s így neki esztendei kiadásira negyvenezer forint marad, s éppen annyi birtokkal bír, mint az, kinek adóssága nincs, s tiszta esztendei jövedelme csak negyvenezer forint. Ez axióma, s ennek az életben is úgy kellene lenni, s hol hitel van, a dolog mindenütt úgy is áll; de nálunk az elsőnek semmije sincs, vagy nemsokára semmije se lesz, midőn a másíknak negyvenezer forint jövedelme van.

Ez furcsa s csudálatos jelenés, különös tünemény, ugye? Kivált azokra nézve igen mulatságos és hasznos, kik telhetetlen apjoktól az adósságokat s jövedelmeket ily arányban vették át úgynevezett „örökös jószágikon”, s kik mint jobb s nemesb időszak fiai, alig képesek minden buzgóságokkal s felemeltebb érzéseik mellett is hazánk javára célzó fáradozásik által némineműképpen kidörzsölni azon mocskokat, s elfelejtetni azon szennyt hazafiakkal, mely szüleik élete után hátramaradt, s mely minden becsületes emberben, ha gyűlöletet nem is, legalább szánakozást gerjeszt. A hitel híja felijeszti hitelezőit, s kérje fel csak tőle egy rész tőkét, kész a megbuktatás. Az adósságok mennyiségét senki bizonyosan nem tudhatja, a jószágok becse elirányozva nincs – ami szerfelett változó jövedelmeinkkel lehetetlen is. – Így a *pánik* sokszor ok nélkül is annyira elfoglal minden hitelezőt, hogy a zűrzavarban végre mind az adós, mind hitelező károsodik, s csak azok gyarapodnak, kik a zavarosban tudnak halászni, s a pörök ágazatit s archívumok kulcsait oly szorosán tartják markaik közt, hogy az ily állapotban lévő földesúr minden jó, szelíd s szép tulajdoni mellett egyéb minden, csak nem úr, s mindenesetre sem nem földesúr, sem nem birtokos, sem nem vagyonos, s őtet az, ami övé, közelebbről nem illeti, mint sok titkos tanácsost a titok.

Ha idő volna egy jószágot visszaváltani vagy egy fámiábelit megtartani, bár adósság jószáginak nem terheli is, pénzt hihető nem kapunk, vagy bőrünket nyúzzák. Minden más országban repülve hoznák a pénzt, s nem mivel a pénzkeresők tán grófok, bárók, nemesek, vagy mivel jó s híres emberek, hanem mivel *hypothekát* tudnak adni. Nem is ér hitelre annyit a szép kép s az úgynevezett emberséges pofa, mint ház, föld, erdő, juh sat. Nálunk a hitel, mintha legveszedelmesb tengeren kereskednék, nem valódiságon áll, hanem az adós vagy emberei ügyességén, vagy csalfaságán, a hitelezőkkel ti. elhitetni azt, hogy az adósság csekély, az érték nagy, s minden jó rendben van. Aki jó színjátzó, egy darabig rá is szedi a publikumot, míg elvégre magas állásárul a dráma utolsó szcénájában nevetségesen maga bukik le, mint *Don Juan* víg vacsorája után a gőzölgő mélységbe!

Ha jó alkalom fordulna elő jószágot szerezni, vagy az ősieket nagy s bizonyos nyereségre instruálni lehetne, valjon tehetjük- s eszközölhetjük-e, kapunk-e arra oly könnyen s bátorsággal, mint azt birtokunk s vagyonunk szerint találni kellene, elégséges pénzt? S nem attúl kell-e mindég tartanunk, hogy legkisebb gyanú, nehogy többet költünk, mint van, hitelezőinket annyira felijessze, hogy azok tőkepenzeiket ismét felmondják, s minket tán legnagyobb zavarba hoznak?

És ez földesuraink s földbirtokosink állapotjának vázrajza, s ebből látszik, hogy inkább *mende-monda* teszi hitelünk létét vagy nemlétét, mint fekvő jószág, ház, marha, gabna, bor sat. Azonban ne aggódjunk ezen, túrjuk, sőt örüljünk rajta, mert ez is praerogatíváink (előjogaink – a szerk.) egyik szép következése, melynek a zsidó annyira örül s nevet, midőn mi felemelkedett büszke érzéssel függetlenségünkről álmodozunk, de magunkat egyszersmind általa megköttetni engedjük – hogy azt valóban inkább az ő praerogatívájának mondhatnók!

Ezen következesek pedig, melyekről szólék, nem valamely rossz vagy ellenséges hozzájárulás által eszközöltetnek, mint sok szomorújátékban, hol több szép lelkű egy gazember által borítottatik gyászba, hanem kirekesztőleg a hibás princípiumból folynak, s a hiányos törvények származéki, melyeket azért festék legnagyobb egyszerűségekben, hogy az olvasó annál tisztábban lássa: a rossz elrendelés mily veszedelemben s nyomorúságba hozhatja az embert önhibája nélkül, mint a sors vaskeze a vétek súlyában az erényre született Örindurt bűnbe keveri, és szánakozásunkat azért gerjeszti annyira, mivel nemes lelke nem bírhatja a vétek szennyét. Így gerjeszti bennünk a szánakozást, de a haragot is méltán, hogy ily bilincseket szenvedünk magunkon, midőn azokból kifejleni csak tőlünk függene.

Nem mondom, hogy kivétel nincs, s hogy minden familia körülállása ezen rajzhoz hasonlít, mert köztünk is él még a hitel, becsület s az adott szó szentsége; de az egészre nézve mit gyengíthet néhány példa? „Terracina s Nápoly közt nincs veszedelem, mert csak minden tizediket rabolják ki; a pestis nem valami rossz, mert Törökországban is találkozik vén ember; nálunk jól megyen a kereskedés, mert drágán eladhatni veszprémi vásáron a búzát; gazdaságunk igen is virágzik, mert Marien-Auban *irrigatio* is praktikáltatik immár (Széchenyi Albert szász-tescheni herceg magyaróvári mintagazdaságának újítására, a locsolósos rétgazdálkodásra utal – a szerk.)”, s számtalan efféle hiábavalóságokat el lehetne éppen oly igazsággal mondani.

De mily kép lenne még az, s mily fekete s vérszín kellene hozzá, ha némelyek pénzmachinációit rendre kifesteném itt – kik, mint a kísértet az ártatlan halandót, esztendőig követik, hogy egy gyenge pillanatban bűnbe keverjék, kik, mondom, hidegvérrel koholt plánum szerint egész nemzetségeket kirabolnak s véreket vámpír gyanánt isszák. S ezt a törvény nem hátráltathatja!

Ezen émelygető sárt azonban feldúltni nem akarom. Munkám célja nem felebarátom megítélése, mert az csak Istené; nem bűneinek napfényre hozása, mert ez kormányé; szándékom csak pénzbeli *hibás elrendeltetésünk* következtetésit olvasóm szeme elibe állítani, s őtet arra figyelmessé tenni, hogy a veszedelemtől magát ily *abderita* (tkp. primitív – a szerk.) körülállások közt miképp óhassa.

Rossz ember mindenütt van, s arra vigyázzon, azt sújtsa a törvény. Keresztény jótéviséginkben higgyünk minden emberről jót; pénz, kereskedés, alkotmány dolgában mindenkiről pedig a legrosszabbat – úgy fogunk ezen s a másvilágon boldogulni. Hagyjuk azokat érzékenyen szentenciázni, kik mindég kölcsönös bizodalomról álmadoznak, mintha csak szentek közt laktánk. Ha úgy volna, mint ők hiszik, se kontraktus, se testámentum, se obligáció nem kellene, sőt még a Corpus Jurist is elégethetnők, mert az egymáshoz vonzó szép bizodalom mindezeket szükségtelenné tenné. De ily ábrándozók, kik Eldorádóban vélik magokat, vagy minden vagyonikat elvesztették már nagy bizodalomok miatt, s alamizsnára szorultak, vagy – amit még inkább hiszek – másokat csalni akarnak, amit olyanokon könnyebben vihetnek végbe, kik bíznak, mint akik nem bíznak, mert azok magok adják oda, amiek van, ezek pedig elzárják.

Vigyázva vigyük tehát főképpen pénzbeli dolgainkat, vagy hogy világosabban mondjam, senkiben ne bízzunk vaktán. Míg pedig hitel nélkül szegénykedésre vagyunk ítélve, vegyük addig sok számos hazánkfiat például, kik ámbár tudják, hogy majd-majd lerohanó lavínakon járnak, onnan mégse távoznak, mintha természetfeletti erő tartóztatná őket az iszonyú fúvaton, s mind mélyebbre omlanak le ellenállhatlanul az örvénybe. Mint Goethe halászat a bájoló nimfa mágusi erővel vonja le tiszta kristályába, úgy húzza őket is valami lefelé a szegénység és szégyen zavarába – s kár, hogy felébredtekkor nem lilioszínű hölgyet, hanem szamaritánust tartanak karjaikban – vagy inkább az őket.

S így szükséges a dologhoz vagy legalább annak filozófiájához valamennyire értenünk, ezt pedig másképp nem eszközölhetjük, mint nevelés, tanulás, idomlás – elkészítés – által.

Mennyit írtak már az elsőrül, jó Isten, s mely sok jót, derekast! De hány ember olvasta, mely kevés emésztette meg, s ugyan kik hozták életbe? Ezzel is csak úgy vagyunk, mint fenn a bölcsesség előadott állításival; ki-ki elmondogatja, s kevés vagy senki se követi. A nevelésről mindenki szól s okoskodik, hasznát, sőt szükségét átlátja, de magára s másokra nézve mi hasznót von belőle? Hány tud élni magához s körülállásihoz képest? Nézzünk körül; magyar birtokosink, kivált a dúsabbak közt, hány a jó gazda, törvényértő, szónok, hazaismerő, honvédő? S nem mindezt kellene-e mesterségünk szerint *tudnunk*, midőn tán sok más egyébhez inkább értünk, s azokban pedig csak mellesleg s félszegen vagy éppen nem vagyunk jártasok.

Erről azonban nem mindenki tehet, mert némelyeket szinte már gyermekkorunkban kell tanulnunk, s ha nem tudjuk, szüleink hibája. Mindég csak azon kötelességekről szólunk, melyekkel szüleinkhez köttetünk, azokról soha vagy ritkán, melyekkel gyermekink iránt tartozunk, holott ezek még szentebbek. Hála az egeknek, hogy szüleim, kiknek áldom hamvait, ezt éppen úgy hitték, s azért ily szó illik is ajkaimra! Ha kötelességünk háládatosaknak lenni lételünkért – mely előttünk tán nem is kívánatos – s azért, mivel éhen nem hagytak halni, vagy mivel, mint egy agárkölyket, messze a háztúl kosztba [nem] adtak, ahogy XIV. Lajos híres idejében volt szokás, nem szászor nagyobb kötelességünk-e oly lényről gondoskodnunk, melyet mi idéztünk életbe, s melynek szerencséje s nyomorúsága nagyrészt kezünkben van?

A nevelés s kivált az első bényomások bámulandó következtetésűek; úgyhogy annak híja s ezeknek ereje

miatt sokan se lelki, se testi javaikkal bölcsen élni nem tudnak, gyakorta legszorosb szükségikhez tartozó isméreteken szűkölködnek, s azáltal természetesen oly kábultságba s végre oly nyomorúságra jutnak, mint azon mesteremberek, kik mesterségeket nem értik.

Ki dob el kenyeret egyhamar közülünk készakarva, s ha a zsemlye bélét vagy kenyér héját elvetjük is, nem rendül-e meg bennünk valamely érzés, mint ha nem jól cselekednénk, s inkább titkon dobjuk félre, vagy zsebünkbe dugjuk, mintsem más előtt hajítanók el; és mért? Mert dajkánk mondá egykor: „kenyeret vesztegetni nagy bűn” sat. Való is magában a dolog, hogy Isten áldását elhajítani nem kell, mert azzal a szegény élhet sat. De az különös, hogy tán éppen az, ki egy darab kenyér elvetésén szinte megdöbben, százezreket, melyekért mégannyi kenyeret lehetne vásárolni, legkisebb megilletődés nélkül szór ki. S mért? Mert későbbi dajkái, szülei s nevelői vagy nem voltak, vagy nem mondták néki: „pénzt, vagyont kivetni bűn”, vagy ha mondták is, nem oly jó móddal s aggódó nyájassággal mondták, mint azt első dajkája éneke zengé fülébe.

Az éjféli óra zendülése – mintha felébresztené a múlt lelkét – mellünket összevonja, s belső illetődéssel sejdítjük nyitva állni a régi idő érckapuit, s borzadva véljük érezni szorosb összeköttetését az élőknél a holtakkal. Hány bajnok, ki a harcmezőn félni, rettegni nem tud, ki bátor szemmel nézi a halált, gyengül el könnyen az éjféli csend magányában a temető halvány emléki közt? S mért? Mert gyermekkorában száz meg száz mese nyomta lágy velejébe eltörülhetlen nyomdokát: hogy az éjféli óra által függ a jelen a múlttal, az emberi nem lelkekkel össze! Mi fekete színhez kapcsoljuk a gyász ideáját, a kínaiak fehérhez; mert kedvesünket mi fekete öltözetben sirattuk s láttunk sírni másokat, ők fehérben. S nincs oly okoskodás, oly önmeggyőzés, oly erő, mely kisedkorunk első behatásit kiirthatná.

Hány észrevételre ad mindez alkalmat? S kivált oly szülékben, kik magokat nem úgy sokszorozzák, mint az állatok – hanem az ember méltóságát is fenn akarják tartani.

Életbe léptünkkor mindent elkövetnek elgyengülésünkre. A tiszta levegőt tőlünk elzárják, mintha méreg volna; tej helyett levesekkel fullasztanak, s a természet útjától, mely közel van hozzánk, egészen eltávoznak, mert azt igen is távul keresik; később ideinkben pedig szinte mindenre tanítanak, csak életbölcösségre nem. Vagy kirekesztőleg lelki tulajdonokat, vagy egyoldalúlag csak testi tehetségünket élesztik s gyakorolják, mintha egyedül lélek vagy csupa test volna személyünk. Ismétetinket s ügyességünket is nem annyira idomítják valódi haszonvételre, hanem csak hogy meglegyenek, mint ama filigrán remek, melyet csak nézni lehet – mert haszonvétel által kettétörnek.

Sem azon könyvtudós, ki testével tehetetlen, sem azon gimnaszta, ki lelkének hasznát nem tudja venni, nem tökéletes ember. Mind testi, mind lelki tehetségeknél teljes idomzatban kell kifejtve lenniük, hogy az ember a lehető legnagyobb tökéletességre emelkedhessen. A lélek úgy megkívánja az eledelt, mint a szív s a test – s az is elbágyad, elhervad anélkül.

Úgynevezett világba léptünkkor – mintha azelőtt abból kirekesztve lettünk volna, s azért abba nem ritkán úgy is lépünk belé, mintha Holdból jönnénk – annyi bal szokásra találunk, s annyi bévett életrendszabásra, melyeknek alapjuk nincs, de melyeket igaznak tartanak, s tán mi is tartunk – mert mindenkinek száján forognak –, hogy természetesen vagy mi is a többiekkel egy sorban járni vagyunk kéntelenek, vagy víz ellen úszóknak tartatunk.

„Az én fiaim társaságokba, teátrumokba sat. nem fognak menni, minekelőtte iskoláikat nem végezték el” – így okoskodnak gravitással (komolysággal – a szerk.) sokan. És a köznép, mivel ezt már sok okos embernek tartatott úri személy mondá, még ugyan egészséges belátás- s elrendelésnek tartja; midőn csak egy kis részrehajlatlan fontolgtatás után is éppen oly nevetségre méltó s természettel összeütköző nevelésmódnak leljük, mintha az anyaveréb fiával csak esztendőskorában próbálgattatná a repülést s a róka megnőtt korú kölkével a ravaszkodást sat. Nem, nem, az embernek esni kell és sokszor esni, míg maga lábán tud állni; essék tehát inkább akkor, míg teste gyenge, de hajlékony, csontjai vékonyak, de engedők. Minden törés vagy seb, akár testi, akár lelki nem oly veszedelmes akkor, mint meglelt korunkban.

Tapasztalást pénzért venni vagy hagyományképpen kapni nem lehet – fizetni kell azért mindég és mindegyiknek; a különbség csak az, hogy egyik minden testi szerencsáját s lelki egész nyugalmát veszti a tapasztalási alkuban, másik pedig a veszedelmes vásárból még birtokának jobb részét megmenti. S nem ez-e a nevelés célja? Minden törekedésünk nem a szerencsének-e, vagy ha azt az egek megtagadják, legalább a megelégedésnek elérése? S idomulásunk az élethez valjon eszközli vagy elősegíti-e ennek elérését?

A köznép a szerencsét kincs és hatalom cirkalmával méri. Sokszor halljuk állítani egy olyanról, ki magas születésű gazdag ifjú: „Ej, be boldog!”, noha az, kiről mondják, tán sokszor közel a kétségbeeséshez halálos keserűséggel éli napjait. Van az emberben valami, melyben minden a világon, mint egy tükörben mutatkozik. Ha tiszta ezen tükör, s mindent rózsaszínnel fest, akkor megelégedett az ember; ha homályos, s abban minden setéten tűnik elő, akkor boldogtalan. S azért látunk sok szerencsétlent, kit szerencsésnek lehetne gondolni; s viszont sok megelégedtet alacsony helyzetben, kinek alig van élelme.

Ezen valami pedig általában véve nem egyéb, hanem *elromlottság* vagy *el nem romlottság*. És ugyan ezt mi eszközölheti vagy hátrálhatja jobban, mint az első benyomások, anyatéjjel szítt s gyermeki korunk előfogalmai, ami nem egyéb, mint a célirányos vagy elhibázott nevelés, mely jövőnk életünk s sorsunk víg vagy szomorú létét határozza el!

Ha végre már szárnyinkon repülünk, hány balvélekedéssel kell küszködnünk – s mennyire lep el akaratumk ellen minden felvigyázásunk mellett is a rozsdá, a penész, mint a levegő, melyet be kell szívnyunk, legyen az egészséges, legyen bár hideglelős.

Ami testi tehetséginket illeti, hány képzi magát nagyobb tekintetű embernek, mivel nem jó gyalogló, lovon nem jár, úszni, viaskodni, evezni, sikánkozni s több effélét nem tud, s azt véli, hogy az csak ifjúsághoz s alacsonyabb rendűekhez illik. Pedig bizonyosan testére és így egész személyére nézve tökéletesb ember az, ki több gimnasztikai ügyességgel bír. – Ami ellenben lelki tulajdonink kifejtését illeti, némely azt általában csak hazai tudományokra, némely pedig egyedül külföldiekre s nemkülönbben úgynevezett szépművészi vagy *speculativa* nyomozásokra terjeszti. Ha nem tudunk franciául, szép társaságban kikacagnak, ha nem tudunk magyarul, szánakozást gerjesztünk hazánkfiában. Ha sokat nyargalunk, gyaloglunk, úszunk sat., némelyek előtt komoly férfiúi tekintetünk szinte veszélyben forog, mert ezek gyakorlása mély ítéletek szerint minden lelki tulajdönt kirekeszt; ha pedig mindég csak olvasunk, ülünk, jöllehet egy kevéssé sétálgatunk, végre akaratumk ellen is úgy meghízunk s mindenesetre annyira elgyengülünk s -asszonyosodunk, hogy *insurrectió*hoz (nemesi felkelés – a szerk.) többé nem állhatunk, ha ott nemcsak vitézi öltözetet s *titulust* akarunk halászni, hanem ugyancsak derekasan katonáskodni is.

Egyik ma azért kárhoztat, mert harisnyát viselünk, s inasunk német ruhában jár, vagy hogy lovunk farka rövid. Másik vadságunk- s betyárságunkért üldöz, s nevetségesnek látja, hogy még utcán s lóháton is pipázunk. Egy harmadik mindent megbocsátna, csak szakállunk ne volna oly hosszú; de felejtí, hogy csak két életforgás előtt eldödinknek, kikre annyira szeretünk provocálgatni, igen hosszú szakállók volt, s akkor megínt bizonyosan ók hitték, hogy elbomlik a világ, ha azon szép férfiúi fekete vagy pátriárkai hó szakállhoz beretva közelít! Mintha polgári erénynek szakáll volna fészke, úgy, mint Sámson óriási ereje – az Írás szerint – hajában volt. Egy más megínt késő ebédlést gyűlöl, mint halálos bünt, s azt, ki későn s tán munka után eszik, magánál, ki korán s tán munka előtt nyeli sültjeit, sokkal csekélyebb embernek tartja. S számtalan több efféle, melynek előadására hónapok kellenének!

S ily helyzetben addig vergődünk a „*mit tegyek, s mit fognak mondani*” közt, míg mindenkinek szolgájává s előítéletek rabjaivá leszünk, vagy keblünket bezárva, az élet piacát odahagyván, igazi egoistákká válunk.

S nem ezen két osztály teszi-e az emberi társaság nagy részét, melynek egyike rablánc által lebilincseltetve minden magasb és nemesb repülésre erőtlen; másika pedig elkeseredve se felebarátinak, se hazájának nem él, hanem csak önmagának, s elszakadását a világtól mint embergyűlölő kezdi s közönségesen mint szibarita végzi, ki se lelkét, se szívét többé semmivel sem táplálja. S pedig magyar boldogan vagy csak megelégedten is miként élhet ily erkölcsi eledel nélkül, ezt kérdem részrehajlás nélkül. A magyar, kinek nagyobb része lélek?

De hol a hiba? Hogy a nevelés tárgyiban ti. testünk kifejlődése, státusunkhoz szükséges tanulásink s társaságban múlhatlanul tudni valóink közt nincs összhangzás, súlyegyen; s hogy közönségesen sokban igen is haladtunk, s így másban egészen hátramaradtunk, mely elég oka tökéletlenségünknek.

A gimnasztikát igen későn kezdjük, s azért minden ágozatiban, mint kellene, azt jóformán soha meg sem is tanuljuk. Bajos is harmincesztendős embernek ügyetlenül a vizet verni s abból untig inni, vagy a jégen nem sokkal igézőbb alakban jelenni meg, mint valamely lóforma állat, melyet néha juhnyáj közt is látunk, midőn mellettünk ügyes mozdulatokkal a legkisebb gyerekek is a vízben vagy jégen egymást versengve úzik. S azért, ha szüleink írántunk kötelességiket e részben elmulaszták, tán többé nem is kezdünk ezen gyakorlásokhoz, ami által, akárhogy tagadjuk is, valamely csorba marad rajtunk.

Mesterségbeli tanulásinkat se folytatjuk oly állhatatossággal, mint azt tenni kellene s bizonyosan tennők is, ha magunkat őszintén kérdeznők, s így elhatározottan tudnók, mihez kell fogunk. Mi igen sok oldalra daraboljuk természeti talentuminkat, s azért közönségesen tudunk *ex omnibus aliquid, ex toto nihil* (mindenből valamit, az egészből semmit – a szerk.), s így se oly jó s ügyes katonák, se oly törvénytudók és szónokok, se oly jó gazdák nem lehetünk, mint azok, kik minden idejüket s törekedéseiket ezek közül csak egyre különösen fordítják.

Amit végre az életben s társaságban tudni kellene, igenis messze keressük, s köztünk sokan azt gondolják, hogy öntartásunk mennél feszesb, csafartabb, piperésb s különösebb, annál kellemesb s tetszetősb, holott az egyenes, természetes s férfiúi egyszerűség, kivált magyarban, minden bizonnyal kirekesztőleg legnemesebb; s kedveltebb mód élni világát. Viseletünk- s külsőnkre nézve kívántatót vagy keveset, vagy tán igen is sokat tanulunk, s azáltal becsünk egy részét megint elvesztjük. A külső pedig sokkal fontosb, mint gondolnók; mit ér a legszebb pentelikei márvány, ha kifaragva nincs? De lehet belőle belvederi Apollo, s csak annyi és nem több; mert minden még tökéletesbre való törekedés – megsemmisítné a remeket. Ilyformán mily nevetséges lehet földink is, ha valami igen különöst s igen tökéletest akar mutatni, vagy abban keresi eredetiségét s magát *zseninek* véli, ha se nem nyírja, se nem fésüli haját, kezeit pedig, mint Newton, sohase mossá!

S így nevelés, tanulás, idomulás kell. De mint eszközöljük ezeket? Számos mestert miképp fizethetünk, jó nevelőket mi módon tarthatunk, minden szorgalmat mely úton fordíthatunk gyermekink kimívelésére, hazánkat s a külföldet hogy ismertethetjük meg velek? *Hiszen mindez szörnyű sokba telik.* Pénz kell tehát! De ezt megint ugyan ki adja? Kell tehát előmenetel a gazdaságban, kell kereskedés! De ezekről csak álmodni se lehet bizonyosság s *hitel* nélkül.

Honunk felemelkedésének mélyebb köve tehát a hitel a nevelésnél, ugye? S azért mely hiábavaló beszéd, melyet sokszor köztapssal kéntelenítettünk hallani: „maradjunk szabadok, habár szegények leszünk is” – mert akárki mit ábrándoz, csak a vagyonos nemzet szabad, s egyes személyekről Franklin azt mondja: „könnyebben összerogy az üres, mint a teli zsák”. Az, ki jobban bírja magát, rendszerint függetlenebb, mint az, ki néha más segedelmére kényszerül; többet tudhat, mert élelmére nincs annyi gond, több ideje marad öntapasztalására, gyermekeit jobban nevelheti sat. S ha lépve megyünk előre, úgy látszik, hogy a mező virágzása, kereskedés sikere s lakosok fényes bőre a szabadsággal mindég karöltve jár; a szegénységből ellenben elaljasodás, abból pedig végre szolgaság leend vagy pásztori s rablói életmód, mely farkashoz illő inkább, mint emberhez, ki szebb s hatalmasb lelkek rokona.

Mindenkinek ön mesterségét kell tanulni; azonban tanulni kétféleképp lehet: rendetlenül s rendszeren, és száz tanuló közt, ki rendetlenül, vagy ha szabad mondanom, szokás szerint tanul, tízben a tanulás több hasznot fog tenni, mint ha éppen nem tanult volna, kilencvenben pedig több kárt.

Az elmének fő tehetsége – praktikai tekintetben véve – a képzelet, emlékezet s ítélet. Ezen három tehetség egyenlő vagy inkább egymáshoz illő arányozata alkotja a tökéletes egészséges agyvelőt, s ha egyike ezen tehetségeknél nagyobb hatalmat vagy kiterjedést nyer, az szinte mindég a két más tehetség kisebbségével s csorbulásával szokott esni.

Ki rendetlenül s minden szisztéma nélkül tanul, az emlékezőtehetségét terjeszti s képzeletét; mert bizonyos, hogy két idea egy harmadikat szül. S némelyek társaságában ideáink csudálatosan szaporodnak, másokéban szinte elmaradnak, s egyikkel több észet lelünk magunkban, mint másikkal. Ha valakinek egy saját új gondolatja sincs, majd támad két oly gondolatból, mely másé, s melyet hallott vagy olvasott, s az észrevehetőleg tán legkisebb hasonlatban sem fog lenni a nemző gondolatokkal; úgy, mint az állati vagy emberi származat némelykor egy nemzőjére sem üt, vagy tán egyik- s másikkal is csak igen keveset hasonlít.

Már a képzelet s emlékezet felemelése s kiterjedése által az ítélőtehetség csonkul, s keskeny körökbe szoríttatik. Pedig ezen tengely körül forog minden embernek mestersége.

Nem kell ennek következtében a koponyát többel tömni, mint amennyit elbír, nehogy az ítélőerő gyengüljön, s tanulni józanabb az életből, az emberektől, mintsem mindég csak nyomtatványokból s a múltból. Senki se higgye, míg él, hogy tanulásit már elvégezte, hozza inkább báró St[eigentesch] mondását emlékezetébe: „abból, amit nem tudunk, több százezer tudóst lehetne koholni”, mert bizonyos, hogy azon rész, melyben egy cseppet se vagyunk jártasok, jóval nagyobb, mint hol egyet s mást homályosan már gyanítunk.

Sokan csak azért sem mennek némelyekben elő, mert azt gondolják, tudják immár. Magamnak van emberem, ki a kávé- s rizkásafőzést Törökországban, fagyaltak készítését Olaszországban sat. soha tökéletesen meg nem tanulta, mert „hisz ez nem nehéz, uram, már ezt úgyis tudtam” volt állítása – s ma se tudja. Mások helytelen szégyenből nem vallják meg egyenesen, amit nem tudnak, s így sohase merik elfogadni az első leckét, nehogy hazugságon érijék őket.

Hogy pedig általában még úgy se bírjuk magunkat, mint ahogy hitelünk nemléte mellett is bírhatnók, ennek még egyéb okai is vannak. Mindenekelőtt ritkán tudjuk tisztán, mi a vagyunk, s így közönségesen abban csalatkozunk, hogy jobban véljük bírni magunkat, s ahhoz képest élünk is. Nincs továbbá jószágink javításában szisztémánk. Vagy mindegyre javítunk, s szép s nagy jövedelmink mellett mindég pénzben szűkölködünk, s életünk nagy részét úgy töltjük, mint egy vándorló mesterlegény; vagy pedig egyszerre minden életgyönyörűségben akarván részesülni, jószáginkat ahelyett, hogy jobbítanók, inkább rontjuk, s oly állapotba hozzuk, hogy jövedelmink végre mintha kiszáradnának, elmaradnak, kívánságiak pedig azonban napról napra nőnek.

Azon módokat s intézeteket se igen ismerjük s kivált nem értjük, melyek által civilizáltabb országokban, ámbár kis tehetséggel, mégis sokan szinte minden életjavakban részesülnek, melyek nálunk kirekesztőleg csak vagyonosok sajátai. – De ezekről majd más időben.

Az említettek mindazáltal csak hitvány módjai a gyarapodásnak azokhoz képest, melyek a bizonyos hitelből áradnának a tőkepenzre, földbirtokosra s egész országra, s inkább csak a creditura természetes következési.

Vehetné csak kamat nélkül mindegyik künn heverő pénzét, mely valóban neki egy kopott malomkőnél többet nem ér, kezibe, kaphatna csak a földesúr jószágai becse szerint elegendő pénzt becsületes kamatra – s lehetne is bizonyos, hogy azt megint fontos ok nélkül nem mondják fel –, mennyit nem nyerne az által a közönség, az ország, s mennyire nem terjedne lassan-lassan ennek haszna jóltévéleg a haza legkisebb ereibe! A természetények egy kevéssé jobb ára, a pénznek kissé sebesb fordulása mennyire nem emeli időszakként egy vagy más vidéknek egész lételét? De mint változó időben, látszassék bár néha napsugár, nem érhetik a gabna aratásra, mert ahhoz állandó szép nyári idő is kell; úgy nem fejlődhetik ily villám rövidségű jobblétünk által mindaz ki, ami anyaföldünk virágzását, földeink jobbulását s a haza nemesb és magasb állását minden bizonytalansággal következtetné. S ha meggondoljuk, hogy mostani állapotunkban semmi egyéb nem tart, mint azoknak okoskodása, kik a dolgot éppen nem értik, vagy azok, kiknek a mostani zavar és setétség eszközléseik rútsága miatt kívánatos – valóban azt mondhatni rólunk: szárnyaink magasb repülésre nemigen valók!

Ezek szerint úgy látszik, hogy mind testi, mind lelki hátramaradásunk egy fő oka a *hitel híja*. Agyvelőm legalább úgy mutatja, s más szövétnekem nincs. Boldogok, kiket inspiráció világít!

Azonban fordítsuk meg a kérdést, s ezen szakaszt vizsgáljuk tovább:

A magyar nem bírja magát oly jól, mint körülményi engednék.

Délibáb

Arany János: Tetemre hívás

A radványi sötét erdőben
Halva találták Bárczi Benőt.
Hosszu hegyes tör ifju szivében;
„Ime, bizonyság Isten előtt:

Gyilkos erőszak ölte meg őt!"

Kastélyába vitette föl atyja,
Ott letevék a hús palotán;
Ki se terített, meg se mosatja:
Vérben, ahogy volt, nap nap után
Hever egyszerű ravatalán.

Állata őrzeni négy alabárdost:
„Lélek ez ajtón se be, se ki!...”
„Hátha az anyja, szép huga már most
Jönne siratni?” – „Vissza! neki;
Jaj, ki parancsom, élve, szegi!”

Fojtva, teremről rejti teremre
Halk zokogását asszonyi bú. –
Maga, pecséttel, „hívja tetemre”,
Kit szemre vesz, ölyvként, sanda gyanú:
Legyen a seb vérzése tanú.

A palotát fedi fekete posztó,
Déli verőn sem süt oda nap;
Áll a tetemnél tisztí *pörosztó*,
Gyertya, feszület, kánoni pap:
Sárga viaszfényt nyughelye kap.

„Jöjjenek ellenségi, ha voltak!”
Jó, kit az apja rendre nevez;
Hiába! nem indul sebe a holtnak
Állva fejénél az, vagy emez:
„Gyilkosa hát nem ez... újra nem ez.”

„Hát ki?...” riad fel Bárczi sötéten,
„Bosszulatlan nem foly ez ősi vér;
Ide a gyilkost!... bárha pecséttem
Váddal az önnön szívemig ér:
Mindenki gyanús nekem, aki él!”

„Jöjjenek úgy hát ifju baráti!”
Sorra belépdél sok dalia:
Fáj nekik a hőst véribe' látni,
S nem harc mezején elomlania.
Erre se vérzik Bárczi fia.

„Jöjjön az udvar! apraja, nagyja...
Jöjjön elő Bárc, a falu, mind!”
Mekönyezetlen senki se hagyja,
Kedves urára szánva tekint.
Nem fakad a seb könnyre megint.

„Jöjjön az anyja! hajadon húga!”
Künn a leány, már messze, sikolt;
Anyja reárog, öleli bűgva:
Mindre nem érez semmit a holt:
Marad a tört vér – fekete folt.

„Jöjjön utolszor szép szeretője,
Titkos arája, Kund Abigél!”
Jó; – szeme villan s tapad a *tőrre*,
Arca szobor lett, lába gyökér.
– Sebből pirosan buzog a vér.

Könnye se perdül, jajja se hallik,
Csak odakap, hol fészkel az agy:
Iszonyu az, mi oda nyilallik!...
Döbbenet által a szív ere fagy:
„Lyányom, ez ifjú gyilkosa vagy!”

Kétszeri mondást – mint lebüvölten –
Hallgat el, aztán így rebegi:
„Bárczi Benőt én meg nem öltem,
Tanum az Ég, s minden seregi!
Hanem e tört én adtam neki.

Bírta szívem' már hű szerelemre, –
Tudhatta, közöttünk nem vala gát:
Unszola mégis szóval 'igenre',
Mert ha *nem*: ő kivégzi magát.
Enyelegve adám a tört: nosza hát!”

S vadul a sebből a tört kiragadja,
Szeme szokatlan lángot lövell,
Kacag és sír, s fennvillogtatja
S vércse-visongással rohan el.
Vetni kezét rá senki se mer.

Odakinn lefut a nyílt utca során,
Táncolni, dalolni se szégyell;
Dala víg: „Egyszer volt egy leány,
Ki csak úgy játszott a legénnyel,
Mint macska szokott az egérrel!”

1877 okt. 27.

Ady Endre: Vén bolond úr

Egyszer-kétszer
Meghaltál már, vén, bolond úr
S ellenséggel
Vívta néhány hős csatát.

Egyszer s másszor
Azt hitted, hogy a tetőn vagy,
Nagy dúlaskor
Azt hitted, hogy győzelem.

Most már ökrök
Jöttek lovaidd helyébe
S én öröklök
Egy szép halál-fogatot.

Ady Endre: Fajtáddal együtt átkozlak

Hahogy haragszol, nem az anyádért,
Nem hét gulyára szóló tanyádért,
Hanem haragszol romlott hazádért,
Grófok és papok uraságáért.

Nem gyermekidért fájtak a dolgok,
Nem tenmagadért nem voltál boldog,
Hanem megnyíltak gyászos mennyboltok,
Hanem haragra sok másért volt ok.

Jaj, hogy nem lehetsz te most az élen,
Bátran, durcásan, hősen, kevélyen,
Minden magyarnak bús szivén, mélyen
S rólad az ellen aggva beszéljen.

Be kár teérted s be kár miattunk,
Amit gyűjtöttünk, őriztünk, adtunk,
Amit nagy-gyáván másokra hagytunk,
Most az lett a mi vádoló fattyunk.

Ha te még hinnél, ha te még szólnál,
Piros neveknél pirosabb volnál,
Pirosabb lennél a piros bornál
S véresebb lennél véres bibornál.

Hogyha lehetne, be ütnél széjjel,
Be hajnalodnék a magyar éjjel,
Rímmel és karddal, szóval, fekéllyel
Égetnél, dúlnál mindent víg kéjjel.

Te volnál akkor életnek sója,
Uri bűnöknek nagy bosszulója,
Magyar deákok nagy pártolója,
Mindeneknek hős ostorozója.

Jaj, hogy haragszol s hiába minden,
Vér fogyatkozik szítt ereidben,
Magyar dühödre elég düh nincsen:
Fajtáddal együtt verjen az Isten.

Ady Endre: A magyar tanítókhöz

Itt volna hát a szent, a várt Szélvész,

Tespedt tavat mely fenéig zavar?
Alázását ki oly bűnösen túrte,
Lázad hát már az Élet alágyúrtje,
A tanító, a legrababb magyar?

Gyújtatott lelkek víg mécsesének,
Ott, hol Sötét ül várost és falut
S hol eped fényért cellák milliója,
Magyar sivatag magyar tanítója
Rabok között rabként senyvedt, aludt.

Bús ébredők! a naphoz az arccal,
Pusztul ez ország s az idő repül
S kik hivattatok vezérül a népnek,
Ne maradjatok gyáva csőcseléknek:
Uri gazságok jobbágy őreül.

Ha itt a Szélvész, szivet elébe,
Ha itt az óra, verjen hangosan:
Szélvész verte, szép, nagy szivekre vár itt
Egy sötét ország, melynek páriáit
Nem mentheti már, csak szélvész-roham.

S ha itt van már a szent, a várt Szélvész,
Köszöntjük ezt a zárka-nyitót.
Lelkünknek fényét ezer éve orzák,
Kapja meg végtén szegény Magyarország
A szabadító magyar tanitót.

Ballai László: Kiss

Most már vehetünk egy új Smartot, fiam – tért haza örömmel a piacról Kissné. – Csak tizennyolcezer forintba kerül.

– Tizennyolcezer? Egy Smart? – hüledezett Kiss.

– Hát havi tizennyolc.

– Hány havi?

– Azt már nem néztem.

Kissnének, ha féltékeny természetű lett volna, legfeljebb csak az autókra kellett volna haragudnia. A férje nem karcsú bokájú fiatal lányok után hajolgatott, mikor együtt sétáltak, hanem az autókért lelkesedett, különösen a Mercedesekért:

– Odanézz, egy Mercedes, 90-es évjárat, 2500-as turbó dízel. Ez aztán autó.

– Hihetetlen! Már azt hittem, soha nem fogok ilyet látni, és most itt állok előtte. Egy ötvenéves Mercedes 300-as, SLI. Ez aztán a sportkocsi!

– Ez pedig a legkisebb Merci, a Smart. Fele akkora, mint a többi autó. De azért ez kétszer annyit tud!

Kissnek tíz éve sikerült megszereznie a hivatásos jogosítványt. Fel is vették a Tesco áruházhoz – kocsikísérőnek. Áruszállításkor ő kezelte a plató emelőjét, ő rendezte el a raklapokat vagy ládákat, a telephelyen ő dolgozott a targoncás keze alá.

– Ehhez miért kell hivatásos jogosítvány? – kérdezte a főnökét.

– Ha a sofőrrel történik valami, neked kell visszahoznod a kocsit.

– De hát akkor tulajdonképpen én is sofőr vagyok.

– Tulajdonképpen igen.

Azonban hazafelé utazva a vállalati buszról átszállva a metróra, majd a Váci úttól a Babér utcai lakásig talpalva számtalanszor elismételte magában: „Mégsem vagyok sofőr. Velem végeztetik a trógermunkát. És még egy autóm sincs, mint az úrvezetőknek.”

Kiss gyermekora óta bújta az autós magazinokat. Csillogó-villogó gépcsodák bűvöletében élt, amelyek éppen legördültek a futószalagról, és még egy porszem sem volt a karosszériájukon, felnyitott motorháztetejük ezüstösen csillogó, tiszta hengerfejek, injektorok és hűtők világába engedett felejthetetlen bepillantást.

Kiss tehát el sem tudta képzelni, hogy ne új autót vásároljon. Pedig amikor megházasodott, felesége gyakran unszolta, hogy vegyenek már egy használt kocsit:

– Minden barátunknak van már egy tragacsa.

– Egy sofőr autó nélkül kijön a gyakorlatból.

– Azt szeretném, ha nem kellene annyit kutyagolnunk.

– Igen, én még nálad is jobban szeretnék egy autót, szívem – felelte mindig Kiss. – Elhiheted. Hivatásos jogosítványú ember vagyok, és csak várok. Várom, hogy hivatalból beültessenek egy teherautó volánja mögé. Ez esetben mindegy, milyen állapotú a jármű, hisz munkaeszköz. De még ennél is jobban várom, hogy legyen egy saját kocsim. Hanem az csak vadonatúj lehet. Semmi horpadás, semmi karcolás az előző tulajtól. Nem is beszélve azokról a disznóságokról, amiket a használt autókkal csinálnak. Visszapörgetik a kilométerórát, megpiszkálják a kuplung- meg a fékbowdent, hogy azt hidd, egészen újszerű a járgány.

Nem, kedves, ha nekünk autónk lesz, az csakis új lehet! Amelyet én járatok be. Amelynek a karosszériáját én polírozom fel. És amely hat év múlva is úgy fog kinézni, mintha csak most gördült volna le a futószalagról. Mert megmondta Henry Ford: „A legjobb autó az új autó.”

– És mikor lesz nekünk ilyen „legjobb autónk”? – kérdezte Kissné.

– Nem tudom. Nincs rá pénzünk.

Valóban – mivel Kissné, az állástalan varrónő is keveset keresett a szomszédoknak végzett ruhaigazításokkal-felhajtásokkal –, minden pénzük a kis szobakonyhás lakásra ment el, amelyet nagy nehezen megvásároltak az önkormányzattól. Azután a szobából leválasztottak egy fürdőhelyiséget, amelyben elfért egy zuhanyfülke és egy vécé. Évek múltán tudták csak úgy-ahogy felújítani a konyhát, majd kicserélni benne a FÉG-gáztűzhelyet és a Szaratov-hűtőt. Hanem Kisst váratlanul sofőrnek osztották be, a fizetése pedig jócskán megemelkedett. Most már könnyebben éltek. Még félre is tudtak tenni harmincezer forintot havonta.

– Hol láttad azt a Smartot? – kérdezte Kiss.

– Ott a Duna Plazában, a Váci úti főbejárattól mindjárt jobbra.

Kiss lerohant a bevásárlóközpontba. Fejcsóválva jött haza.

– Édes szívem – mondta. – Hát nem Smart az, hanem Spark, és nem Mercedes, hanem Chevrolet.

– Hát? Az amerikai elnök is azzal jár.

Ezen Kiss elgondolkozott.

– De tényleg havi tizennyolcezer – mondta. – Felírtam az autószalon címét. Itt van a Váci úton.

– Nézzük meg – indítványozta a felesége.

Az a Spark azonban nagyon kicsinek bizonyult.

– Második autónak lesz? – kérdezte a kereskedő.

– Nem – felelte Kissné elpirulva.

– Akkor talán ajánlanám az Aveót. Az nagyobb, és arra is vonatkozik a kedvezmény. Havi huszonkettőből kijön. Extrákkal. Metálfényezéssel és légkondicionálóval.

– Ó – ájuldozott Kissné. – Vegyük meg, fiam.

– Gondolod, édes szívem? – kérdezte Kiss bizonytalanul.

– Hát ennyiért?

– Az akció része, hogy az önrészt félmillió forint összegben a szalon állja – mondta a kereskedő.

– Pontosan hogy érti ezt? – kérdezte Kiss.

– Önöknek egy fillért sem kell fizetniük ahhoz, hogy felvehessék a száz hónapos hitelt.

– Száz hónapos hitel?

– Igen, svájci frank alapú, azért ilyen kedvező. Az első harminchárom hónapban havi huszonkétezer kell fizetni, a harmincegyedikről viszont negyvennégyezret.

– De a negyvennégyezer már sok – vetette ellen Kiss.

– Ugyan, fiam, mikor lesz az még? Három év múlva. Addigra magasabb lesz a fizetésed is.

Pár nap múlva a szomszédok a csodájára jártak az ezüstmetál, légkondicionált Chevrolet Aveónak. Kiss minden szabadidejében féltő gonddal tisztogatta. Esti tévénézés közben is rá-ránézett. Hétvégeken Kissék kirándulni mentek vele. A júliusi forróságban jó szolgálatot tett a légkondicionáló. De az első havi fizetőrészlet huszonnégyezer forintról érkezett. Kiss bement az autószalonba.

– Kérem, ez devizaalapú hitel, az árfolyam mindig változik – mondta a kereskedő.

– Kevesebb is lehet a részlet? – kérdezte Kiss.

– Kevesebb is lehet.

Kiss megnyugodott. A következő havi részlet csak huszonháromezer forint volt.

– Lehet, hogy a végén csak tizennyolcat kell fizetnünk – lelkesedett.

A havi részlet ezer forintos tartományon belül ingadozott. Egyszer huszonegyezer alá is csökkent. Kissék boldogok voltak. Amikor a híradó beszámolt a pénzügyi válságról, Kissné így szólt: – Látod fiam, mi aztán kedvező hitelt vettünk fel.

Hanem amikor a havi részlet huszonhatezer forint lett, Kiss dühösen rohant be az autószalonba.

– Bocsásson meg, uram, de mi már nem állunk jogviszonyban egymással – mondta a kereskedő a vállát vonogatva.

– Hogyhogy nem állunk jogviszonyban?

– Hát úgy, hogy a leasing-cég kifizette a kocsit, ön neki tartozik. Ott érdeklődjön.

A leasing-cég munkatársa mosolyogva elmagyarázta Kissnek, hogy az árfolyamváltozás miatt magasabb lett az árfolyamszorító, tehát minden rendben van.

És ugyanígy rendben volt minden – legalábbis a finanszírozó részéről –, amikor másfél év után a havi részlet már harmincezer forintra rúgott. És akkor még ott volt a kötelező biztosítás és a CASCO. Kissék minden megtakarított pénze elment az autóra. Kiss kezdte ellenséges szemmel méregetni a kis Chevrolet-t. Már csak havonta törölgette le immel-ámmal. Nem is nagyon használták, mert a benzinen tudtak valamit spórolni.

– Ne izgulj, fiam – mondta a felesége –, az új kormány megígérte, hogy segít a devizahitelesekben.

Peregtek a hónapok. A harmincötödikben azután megérkezett a számla: hatvanezer forintról. Kiss viszont elbocsátották az állásából. Nem tudtak fizetni. Kiss dühében neki akart rontani a kocsinak egy kalapáccsal, a felesége alig bírta lecsillapítani.

– Legyen eszed – könyörgött. – Ha összetöröd, még a kárt is ki kell fizetnünk!

Azután elkezdtek jönni a felszólító levelek, végül a leasing-társaság képviselői elvitték a Chevrolet-t. Kiss a kocsit után nézett az ablakból, majd amikor az eltűnt a sarkon, felzokogott.

– Miért? Miért? – bugyborékolta fel torkából a hangok. – Úgy szerettem, mintha egy Mercedes lett volna.

A felesége megölelte.

– Most már legalább vége van – mondta.

De nem volt vége. Nem sokkal ezután újabb levél érkezett a leasing-cégtől, amelyben tájékoztatták Kissét, hogy a gépjárművet másfél millió forintért sikerült értékesíteni, és felszólították, hogy a még fennálló kétmillió forint tartozását tizenöt napon belül fizesse be, különben azt jogi úton érvényesítik. Kiss tájékozva rohant fel-alá a lakásban.

– Majd én elintézem – mondta Kissné.

Besütötte a haját, kisminkelte magát, felvette a Chanel minta után varrott szövetkosztümjét, lábára üvegszálalás harisnyát és körömcipőt húzott, azzal elment a leasing-céghez.

– Miben állhatok a szolgálatára, kedves hölgyem? – kérdezte sugározva a cég munkatársa.

Kissné elé tette a felszólító levelet. A férfi átfutotta az iratot.

– Fizetni tetszik? – kérdezte.

– Kérem, mi a jelenlegi kormányra szavaztunk – jelentette ki Kissné.

– Igen?

– A híradóban azt mondták, hogy a kormány átvállalta a devizahitelesek terheit.

A munkatárs tekintete elidőzött az asszony kosztümjének kerek nyakkivágásába illesztett rózsás masnin. – Hát kérem, minket még nem értesítettek.

– Nem? Hát akkor miért mondták? Minden híradóban bemondják.

– Sajnálom asszonyom. Jobb lesz, ha addig is fizetnek, amíg a kormány nem intézkedik.

Néhány hónap múltán megjött a fizetési meghagyás kétmillió forintról, annak kamatairól és a közjegyzői eljárás költségéről. Azután már a végrehajtótól érkezett egy felszólítás az előzőekről, plusz a végrehajtói

díjról. Zárolták a bankszámlájukat.

Végül megjelent a végrehajtó.

– De hát mit tud innen elvinni? – kiabált Kiss. – Hát nincs itt semmi.

A végrehajtó lefoglalta a gáztűzhelyet, a hűtőt, a mosógépet, a nagymamától örökölt Zsolnai-porcelánkészletet és diófa ruhásszekrényt, valamint Kissné ékszereit.

– De most már rendben vagyunk, ugye? – ragadta vállon a végrehajtót Kiss.

– Kérem, ne ráncigáljon, mert legközelebb rendőri kísérettel jövök.

– Legközelebb? Meg ne lássam magát többé!

– Csak nem képzeli az úr, hogy a most lefoglalt tárgyak értéke fedezi a hátralékos összeget és a végrehajtás költségeit?

– Hát mit érnek ezek a tárgyak?

– Alig hiszem – és ezt kérem, ne tekintse hivatalos közlésnek –, hogy a tartozás egyharmadánál többet rendezni lehetne belőlük.

– És a kétharmadot miből készül rendezni?

– Hátravan még a lakás.

Kiss olyat cselekedett, amelyet még soha. Elment a kocsmába és leitta magát a sárga földig. Amikor már úszni kezdett előtte a sörtorony, a csapos és a söntéspolcon sorakozó üvegek, hozzálépett egy tagbaszakadt, fekete egyenruhába öltözött, Bocskai-sapkás alak.

– Mi bajod? – kérdezte.

Kiss akadozó nyelvvel elmesélte neki, ami eszébe jutott élete utolsó három és fél esztendejéből. Amikor a végrehajtóhoz ért, dühödten hadonászni kezdett az öklével. A fekete egyenruhás megértően bólogatott, és Kiss vállára tette lapátkezét.

– Köztünk a helyed, testvér – mondta. – Mi majd elbánunk ezekkel a rohadt zsidókkal.

Csupor András: A hála

– Resti Kornél történeteiből –

Resti Kornél tűnődve járt a nyárban vörösbe hajló gesztenyefák alatt a budai Duna-parton, amikor egy csobbanást hallott, majd segélykiáltásokat. S valóban, a piszkosbarna vízben felbukkant egy vörös fej, és segítségért kiáltott. Kornél lerúgta a cipőit, s beugrott a folyóba. Nem volt nagy a Duna sodra, így pár lendületes karcsapással elérte a fuldoklót, majd elkapván annak egyik karját, a partra vonszolta. A megmentett egy húsz év körüli, vékony, vörös hajú nő volt. Kornél azon töprengett, hogy mesterséges légzést alkalmazzon, vagy a mentőkért telefonáljon, ám a nő egy sóhajrással kinyitotta a szemét, s így szólt:

– Nagy Hedvig vagyok. Maga egy hős!

– Hogy érzi magát, ne hívjak orvost? – érdeklődött Kornél.

– Nem, nem kell, csak a ruhámat kell kicserélnem, borzalmasan nézhetek ki! – válaszolt a vörös lány, s folytatta – Tudja mit? Kísérjen el, s meghívom egy forró teára!

– Látom, jól van, talán nincs is rám itt szükség – motyogta Kornél – akkor, talán hazamennék...

– Jó – csapott le rá Hedvig – akkor most taxiba ülünk, előbb magához megyünk, átöltözik, aztán hazakisér, és jöhet a tea.

Resti megpróbálkozott pár bizonytalan védekező mondattal, de az irányítás Hedvig kezében volt.

Nemsokára átöltözve a Bajkálban ültek egy csésze tea mellett. A nő csacsogott, fecsegett, összetegeződött Kornéllal, és csak késő délután engedte haza.

Másnap már korán reggel szólt a telefon Resti Kornéléknál, s Hedvig volt a vonalban. Csak meg akarta köszönni Kornél hősiességét, s megígérte, hogy valamikor újra felhívja.

Ez a valamikor délután volt, Resti éppen csak kifújta magát a munkájából való hazatérte után. Hedvig találkozót kért tőle, s ő nem akarván megsérteni, nem utasította vissza. Este sétáltak, moziba mentek, s Kornél úgy ment haza, mint akit kimángoroltak. Másnap, harmadnap, negyednap ismétlődött a telefon, a találkozás, a mozi, a séta. Így ment ez egy hétig, amikor Hedvig belefuvolázta Resti fülébe, hogy igazán meglátogathatná. Kornél már abszolút kezes volt, amerre rángatták, arra ment, s így nem is ellenkezett, hogy felmenjenek Hedvighez. A nő csábító félhomályt varázsolt, s mindenféle italokkal traktálta Kornélt, aztán eltűnt a fürdőszobában.

Az italok keveréke megtette a hatását, így Kornél csak másnap reggel ébredt tudatára, hogy egy nőnek álcázott vasalódeszkával töltötte az éjszakát, akinek keskenyebb a csípője, mint a dereka. Ezen Resti különösen elszomorodott, hisz ő emberi állapotában a Maillol-féle, nyugalmat árasztó, teltszípejű, szoborszép nőket szerette. Villámgyorsan el is búcsúzott Hedvigtől, s hazafelé magára is dühösen a lányt szidta:

– Kár volt összekeverni a hálát a hálással!

Szegény Kornél pedig ekkor még nem tudta, hogy csak most jön a java. Délután ismét telefon várta, amit udvariasan lemondott, majd este ismét jelentkezett Hedvig. Pár napig sikerült udvarias semmiségekkel lemondania a találkozásokot, majd letagadtatta magát, s már-már fellélegzett, ám egy szerda délután arra érkezett haza, hogy szüleivel beszélgetve Hedvig trónol a szobában. Kornél valamit dadogott, hogy csak pár pillanatra jött haza, s igazán ne is zavartassák magukat, már megy is. Hedvig azonnal rácsapott, hogy most már ő is siet, kísérje el Kornél. Az utcán aztán a nyakába kapaszkodott, s úgy lihegte az arcába:

– Ó, te hősöm, hát miért nem jössz el a mucuskádhoz?

Kornél gyorsan egy taxit fogott, amibe betuszkolta a nőt, s miután egyirányú utca volt, ő elcsörtetett a másik irányba.

Hedvig azonban másnap is eljött, harmadnap is, ám Kornél a kínos találkozás után elkezdett nem hazajárni. Kocsmákban, restikben üldögélt késő estig, néha felhívta a szüleit, hogy ott van-e még a nő. A nő azonban minden nap ott volt, s egyre később volt hajlandó hazamenni. A végén Resti Kornél szülei sem bírták tovább, s amit addig sohasem tettek, egy szakszervezeti beutalóval elmentek valahová jó messzire nyaralni.

Hedvig ezentúl ott kószált délután és este Restiéék háza körül, s megpróbálta elcsípni a hazatérő férfit. Végül is Kornél adta fel. A sok éjszakázástól kezdett kimerülni, így egyszer normális időben ment haza. Bele is botlott Hedvigbe, akinek a győzelem diadala ragyogott az arcán.

– Séta legyen, vagy mozi? – kérdezte Kornél.

– Először séta! – csimpaszkodott bele a férfibá Hedvig.

Aztán mentek. Hedvig fecsegett, Kornél pedig komoran hallgatott. S egyszer csak a Duna-parthoz értek. Hedvig előrement, s megállt a rakpart szélén. Kornélból e látványra robbant ki a tehetetlen düh: – Te adtad, vedd is el! – hörögte, és belökte a folyóba Hedviget. Aztán óriási léptekkel rohant el helyszínről, szalad, szaladt fel a Lánchídra, onnan aztán lepillantott a vízre. S ahogy lenézett, egy vörös fejet látott. Hedvig nyugodt, megbízható mozdulatokkal úszott a part felé.

– Úgy látszik, a Dunának se kellett – morogta megkönnyebbülve Resti Kornél –, de remélem ezzel a fürdővel lehűtöttem az érzelmeit.

Krúdy Gyula: Gyászmise

A gyászmise még el sem kezdődött, amikor Madame Rose kocsijával az ósdi belvárosi templom elé megérkezett. A kövér, fekete lovak a tágas, kényelmes hintóval és az ezüsthajú, de haramia külsejű kocsis, valamint a ravasz képű, vörös hajú, piros nyakkendő inas (pepita nadrágban, lakkcipőben) félreállottak a görbe utcácskában, ahol száz esztendő óta csak templomszolgák és más egyházi emberek járnak csoszogó lépésekkel – Madame Rose fekete fátyolát megigazította, és egyedül lépett be a templomba.

Madame Rose nem tartozott azon templomjáró öreg asszonyságok közé, akik éveik múltával már csupán a templomokban és a temetéseken keresik a mulatságot és szórakozást. Madame szívesebben járt a színházi előadásokra, mint a temetésekre, habár az utolsó tíz esztendőben, midőn ismerősei, barátai és barátnői egyenkint elhagyogatták, nagyon sok alkalma lett volna a temetésekre eljárni. De Madame azon elvnel fogva, hogy tökéletesen elegendő, ha az ember a saját temetésén vesz részt, még akkor sem hagyta el arcképekkel, régi emlékekkel megrakott szobáit, midőn legkedvesebb barátnőjét vitte a halottaskocsi a budai hegyek közé. Csupán egy gyászszalaggal díszítette fel a barátnő arcképét, és délután szentimentálisan bólogatott karosszékéből a halott barátnő felé:

– Odaát majd találkozunk, drágám.

De ez a mostani gyászmise az ódon templomocskában valami másforma volt, mint az eddigiek. Madame Rose egyrészt kíváncsi volt a gyászmisére – amelyet egykor mondatni kívánt maga is lelke üdvösségéért –, másrészt látni akarta azokat, akik a gyászmisén megjelennek. Csak nagyon messziről, körülbelül harminc esztendő messziségéből érdekelte az a magányos, vén milliomos, akinek a lelki üdvösségéért a gyászmise tartatott. Harminc esztendő előtt volt szerencséje a Madame-nak a báróhoz, aki bár még nem füstötte olyan erősen a haját, bajuszát és arcát, mint élete utolsó éveiben, a termete is huszáros és derék volt, máris kerülte az embereket, és egy öreg inason kívül akkor nem beszélt senkivel. Madame - akkoriban még többnyire kisasszonynak szólították legbensőbb barátnőjével gyakran tanácskozott a hegyes orrú, elvadult lelkű milliomosról, és mert Rose akkoriban már mindenkit meghódított Pest vármegyében, sőt a szomszédos megyékben is, ambícióját tüzelte a vad milliomos meghódítása. A bárónak egész utcái voltak Pesten, és hír szerint még egy pár női kesztyűt sem vásárolt életében...

Hogy és miképpen – utóvégre harmincesztendő dolgokról nehéz teljes alaposággal beszélni –, Madame megismerkedett a vad milliomossal, sőt elérte azt is, hogy néhány szót váltson vele az az ember, aki halandót meg nem szólított. Madame-ot azonban ekkor cserbenhagyta szerencséje, amelyről ismeretes volt Európa félvilági társadalmában, a vad milliomos kimenekült az ügyesen felállított hálóból. Madame még csak annyira sem jutott vele, hogy számtalan palotái közül eggyel megajándékozza. Körülbelül egy fél esztendeig hajtotta még orosz ügetőit a Madame a báró sárga landauere után a kocsikorzón, a legszebb francia és angol levelek maradtak válasz nélkül, végül csupán egy tucat zsebkendőrongy maradt meg emlékül a rövid viszonyból, amelyeket a Madame dühében összetépett. A hegyes orrú magányos ember eltűnt Pestről, amikor aztán madame is lemondott arról, hogy ilyenformán jusson

palotához.

Bizonyos elégtétellel, sőt azt mondhatni, meglegedettséggel foglalta el tehát helyét az első padsorban, és gyászfátyola alól csöndesen körülnézett. Fehér zsebkendőjét néha-néha szeméhez emelte, mert hallotta, hogy ez így szokás a gyászmiséken, de bévülről azon nevetett, hogy a báró, ha akarná, se szökhethetne el többé előle a Kerepesi temető sírboltjából, ahol olyan magányosan fekszik, amilyen magányosan élt életében.

– De én bizony nem megyek utána – mormogta magában a Madame, és a szeme a zsebkendő mögül folyton a gyászmisés vendégeket leste.

– Vajon ki jön el megsíratni a vad milliommot? – kérdezte magában, és egyszer titokban hátra is fordult.

Apró lábak csoszogása, tipegése hallatszott a templom hajójában. Egy csomó egyenruhás árva gyermeket vezetnek unatkozó arcú apácák a templom belsejébe. E szegény gyermekeknek mindenütt ott kell lenniök, ahol valami gazdag ember meghalt. A gyerekek megállottak a padsor mellett, és a leányfélék hamarosan sugdosódni, nevetgélni kezdtek egymással. Csupán akkor hallgattak el, midőn a gyászdobok, operai üstök dobogni kezdtek odafent a kóruson, az orgona búgott, és a sekrestye ajtaján hat gyászruhás pap a templomba lépett, amelynek közepén fekete bársonnyal leborított ravatal állott. A ravatal körül viaszgyertyák lobogtak, mint Madame megszámlálta, százhuszonhat gyertya égett.

Ha tudná, a vén fősvény – gondola magában –, ha tudná!

A dobok ezalatt dörögtek, mély hangú sípok megszólaltak, és Madame mindig izgatottabban kérdezte magában, hol késik az ünnepély közönsége?

A következő percben már az énekesek is megszólaltak a kórus magasságában, és a gyászos ének megborzongatta a Madame idegeit.

Most viszik a vén bárót az ördögök a pokolba – gondolta magában, és a zsebkendőt elvette szemétől.

Ekkor végre új emberek érkeztek az ünnepélyre, amelyet a vén báró rendezett – az egyetlen.

Egy házmester külsejű ember jött karonfogva a feleségével, egy hatalmas asszonysággal, aki már a templom ajtajánál elkezdett jobbra-balra köszönetni a hátulsó padokban meghúzódó ösmerősöknek. A férfiú önérzetes lépésekkel vezette az asszonyt az első padsorig, és ott meghökkenve állottak meg a gyászruhás Madame láttán. Arcukra látszott írva a kérdés, hogy ki ez az idegen hölgy itt a gyászmiséen, amelyet a vén báró ötezer koronáért rendelt a palotái házmestereinek, miután más ismerősei nem voltak Pesten abban az időben?

A hatalmas asszonyság az orrát fintorgatta, a házmester erőteljesen köhintett néhányszor, aztán tüntető lenézéssel foglaltak helyet a túlsó padsorban.

Madame belülről nagyon szégyenkezett, hogy íme, hívatlansága felfedeztetett, és elhatározta, hogy elégtételt vesz magának a házmesterpáron, amely folyton sugdosott, fejét csóválgatta, és őt rosszállólag nézegette.

Miután meggyőződött arról, hogy az ünnepély közönsége teljes számmal együtt van, az énekesek teli tüdőből énekelnek, a dobok pufognak, és szinte a közönség szeme láttára húzzák a vén bárót a hajánál fogva az ördögök a pokol tornáca felé, Madame Rose kinyitotta zsebkendőjét, és előbb csöndesen, majd mindig hangosabban zokogni kezdett. Színésznő korából jól emlékezett még a zokogások skálájára, különben is minden nő érti a zokogás tudományát.

Mire a bárót az ördögök végképpen behúzták a pokolba, és a dobok szinte kifáradva elhallgattak, az egész publikum együtt zokogott a Madame-mal.

Rose asszony megtörölte a szemét, és méltóságteljes lépésekkel kifelé indult a templomból.

– Kezét csókolom! – mondta az előbbi büszke házmester csöndesen.

– Kisztihand! – hallatszott feléje a padokból, ahol a cselédség ült.

A Madame megilletődve foglalt helyet kocsijában, és a szíve nyugodt és boldog volt.

Elégtételt adtam a vén kutyának! – gondolta magában. – Megríkattam érte azokat, akik sohasem szerették.

1910

Kosztolányi Dezső: Caligula

1

Jupiter szobra, amikor a munkások szét akarták szedni, kacagni kezdett. Ezt az összeesküvők jó jelnek tartották. Caligula ekkor az antiumi jósszékhez fordult, s Fortuna templomából ezt a figyelmeztetést kapta:

„Óvakodj Cassiustól.”

2

Charea Cassius, a testőr csapatok főtisztje, a lázadók vezére sápadtan állt hívei körében. Minden szem rámeredt. Érezték, hogy Caligula láthatatlan tekintete is az öreg centurión nyugszik, s gyanúja már a szívét, az agyvelejét pörzsöli.

Nemsokára híre futamodott, hogy Caligula őhelyette Cassius Longinust végeztette ki, ázsiai helytartóját.

„Őrült ez? – tűnődött Cassius. – Vagy tréfál valamennyiünkkel? Rólam, úgy látszik, megfeledkezett.”

Nem feledkezett meg. Másnap reggel hatkor kihallgatásra hívatta.

Cassius elbúcsúzott feleségétől, gyermekeitől. Úgy sietett a palotába, mint aki halni megy, kardtól, orgyiloktól, méregtől.

3

Caligula már háromkor ébren volt. Sohase tudott tovább aludni. Rémképek, lidérces álmok gyötörték. Néhány órai nyugtalan alvás után fölkel, végigvitette magát palotája termein, fáklyák, lámpák világánál, szolgáit elküldette, egyedül bolyongott tovább görnyedt-púpos hátával, ide-oda, mint egy lidérces álom hórihorgas rémképe, az ingó-sovány lábain. Várta a hajnalt.

Kikönykölt az ablakon. A fagyos, ólomszürke januári égbolton ott volt az ő tündöklő kedvese, akit mindig szeretett volna karjaiba zárni, a Hold, de az nem nézett rá, piszkos-zöld fellegek közt rohant Róma fölött. Ő beszélt hozzá hangtalanul, a folyton höbögő nyelvével.

Közben megvirradt.

4

Cassius – üdvözölte vendégét, feléje tárva szőrös, meztelen karjait. – Ide, a szívemre – kiáltotta, és megölelte Cassiust.

Az rémülten engedelmeskedett.

Cassius sok mindenre el volt készülve. Hallotta, hogy évekkel ezelőtt az összeesküvőket magához hívatta, s kardját mellének szögezve följánlotta nekik az émelyítő ripacsa, hogy azonnal meghal, ha kívánják. Hallotta, hogy egy nemes urat éjnek idején a palotájába rendelt, s táncot lejtett előtte. Hallotta, hogy azt a vargát, aki csalónak nevezte őt, nem büntette meg. De ez meglepte.

5

Segíts rajtam, Cassius – folytatta. – Benned bizakodom. Veszedelmek vesznek körül. Ma kezdődnek a palatinusi játékok. Téged nevezlek ki, Cassius, téged, testőrségem főparancsnokának.

Rátekintett nyugtalanul lobogó szemével, aztán elkacagta magát. Cassius tétovázva hajlongott. A császár egy székre rogyott, mert gyöngé, vékony lábain nem bírt sokáig állni. Azok csakhamar összenyaklottak, mint az üres csizmák.

6

Ülj mellém – biztatta. – Hány éves vagy?

– Ötvennyolc.

– Én huszonkilenc – hadarta. – Fiatal még. Micsoda, te vén szoknyahős? De mennyit szenvedtem, Cassius. Jaj, sokat. Gyermekkoromban Tiberius nagybátyám vigyázott rám, ez a vén, véres tigris. Kiirottotta egész családomat. Anyámat száműzette, és öngyilkosságot kényszerített rá. Brutus öcsémet börtönbe záratta, és éhenhalásra ítélte. Engem is meg akart öletni. Kis fiúcska voltam még, folyton lesetett a kémeivel, a besúgóival, hogy nem árulom-e el magam, nem szidalmazom-e. Amikor aludtam, fölém hajoltak, és várták, mit beszélek álmomban. Akármikor mérget keverhettek volna ételeembe. Én azonban hallgattam ébren is, álmomban is. Hazudtam. Álarcot szorítottam arcomra. Szinleltem, és jobban, mint az a sötét, hallgatag aggastyán. Győztem fölötte. Megmentettem életemet. Akkor aztán egyszerre minden szabad volt. Élni próbáltam. Nem sikerült. Le akartam tépni álarcot. Ez se sikerült. Drusilla, a húgom, az istennő meghalt forrólázban. Egyedül maradtam. Gyászomban megnövesztettem szakállam, és körülnéztem a világban. Eleinte nevettem azon, hogy mindenkit megölhetek, akit akarok. Imádtam az aranyat. Amikor nem értem be azzal, hogy birtokolom, meztelenre vetkőztem, úgy henteregtem rajta, hogy a bőrön át a vérembe szívárogyon. Fintorokat vágtam a tükörbe, hogy megriadjak önmagamtól. Néhány jó tréfát is műveltem. Kitépettem az emberek nyelvét, kettéfűrészeltem őket. Tengerbe hajítottam a kirándulók százait, és mulattam azon, hogy evickélnek a halálba. Éheztettem a rómaiakat, pedig tele voltak csúreim és magtárim. Megsemmisítettem a híres írók kézíratait. Az istenek szobrait a Mars mezőn mindennap olyan ruhát adtam, mint az enyém,

aztán leütemtettem fejüket, s az én képmásomat tettem oda. Lovamnak márványistállót építtettem, elefántcsont jászolt, vele együtt ebédeltem az istállóban, s majdnem sikerült őt konzullá kineveztetnem. Szerettek is valamikor. A katonák „tyúkocskámnak”, „csillagomnak” becéztek. Rómában a trónra lépésem öröme három hónap alatt százhatvanezer állatot öltek le. Most már ez is untat. Nem tudok aludni. Szemhéjaim csikorognak. Azt mondják, itt a baj – szolt, s egy aranyrúddal megkopogtatta homlokát. – Adj nekem álmat, valami álomszerző italt.

7

Cassius majdnem meghatódottan hallgatta, Caligula azonban hirtelen fölkel, s búcsúra nyújtotta kezét. Ő megcsókolta. Csak aztán vette észre, hogy a császár csipiszt mutat neki, s ajka a kinyújtott hüvelykujja körmét érinti.

A vér arcába szökkent.

– Majom – intette le Caligula. – Ne haragudj. Légy résen – s elbocsátotta.

8

Cassius hírül vitte társainak, hogy mi történt.

– Megölni őt! – kiáltotta Cornelius Sabinus. – Azonnal leütni, agyonszúrni.

Délelőtt kezdődtek az ünnepi játékok. Ezeket Augustus keleti hadjáratának emlékére tartották, a császári palota közelében, egy rögtönzött színpadon, pusztán előkelő polgároknak, szenátoroknak, főnemeseknek. Caligula germán testőrei kíséretében érkezett.

A hosszú legények, mikor a császár bevonult, elzártak minden bejáratot, és sorfalat álltak. Kegyesen intett nekik. Egynéhányukat még a Rajna mellől szedegette össze germániai hadjárata alatt, de minthogy nem ejtett elég hadifoglyot, rómaiakat is besoroztatott közéjük, akik kötelesek voltak szókére festetni hajukat, germánul megtanulni és germánul beszélgetni. A császár hosszú, sárga köntösében lépett az oltár elé, fején zöld babérkoszorú. Ahogy az áldozatot bemutatta, a flamingó vére ráfröccsent, s a köntöse alján piros folt támadt. Cornelius Sabinus összenézett Cassiusszal.

9

Elmúlt az első nap, a második nap is anélkül, hogy az összeesküvők cselekedni mertek volna. Callistus, egykori szabadosa, a dúsgazdag polgár tajtékzott a dühtől, hogy még mindig él ez a szörnyeteg. Caligula könnyedén járt-kelt közöttük, biztatgatta a birkózókat és a gladiátorokat, tapsolt az énekeseknek és műlovasoknak. Eppen ez hozta zavarba az összeesküvőket. Azt hitték, hogy bolonddá tartja őket, vagy kelepcébe akarja csalogatni.

A harmadik napon délben, váratlanul azt közölte Cassiusszal, hogy átmegy a palotába, és megfürdik. Egyedül haladt a tömegben germán testőrei nélkül. Utközben meg-megszólította ezt-azt. Cornelius Sabinusnak még a tógáját is megrántotta tréfásan, s odakacsintott: „Na, mi lesz?” Nem értették. Gyaloghintója vivőinek azt a rendelkezést adta, hogy ne a palota főbejáratán vigyék be, hanem oldalt, egy szűk föld alatti folyosón, ahol az ázsiai nemesifjak, a színre kerülő drámai játék alakítói szerepüket tanulták, s mint fázékony keletiek, megbújtak a hideg elől, mert azon a napon erősen fagyott.

Itt leszállt, elbeszélgetett vendégeivel, a fekete etiópiakkal meg a sárga egyiptomiakkal, akiknek a hidegtől szederjes volt a szájuk. Sokáig várakozott. Végre hallotta, hogy egy kapu puffan, s bezárták, aztán messze-messze, a szűk föld alatti folyosó végén, néhány lángot látott, és lassan, nagyon lassan közeledtek feléje többen. Elöl, mint valami rég ismert álomalak, aki eljön egy álomtalálkára, Cassius.

– A jelszó? – kérdezte Cassius katonai keménységgel, hivatalosan.

– Jupiter – ordította Caligula torkaszakadtából.

– Akkor halj meg a nevében – üvöltötte Cassius, s széttárt karjai közé, a mellébe döfte kardját.

Caligula a földre zuhant teljes hosszában. Vér bugyogott melléből.

– Élek – kiabálta, mintha gúnyolná őt, vagy panaszkodnék.

Erre Cornelius Sabinus, Callistus meg a többi rárohant. Egyszerre harminc kard fürdött vérében.

Caligula még mindig mozgott.

– Élek – érezte még egyszer.

De aztán csodálatosan elsápadt, s csak azt érezte, hogy a világ nélküle van, a hegyek, a folyók, a csillagok is, és ő nincs többé. Feje lecsuklott. Szeme kinyílt, s szinte rajongva pillantotta meg azt, amit mindig akart, és most meg is talált: a semmit.

Arca fehér volt, vértelen és egyszerű. Lehullt róla a téboly álarca. Csak az arc maradt ott.

Egy katona sokáig bámulta. Úgy tetszett neki, hogy most ismerte föl. Ezt gondolta magában:

„Ember.”

Juhász Gyula: Élet

Elnéztem sokszor a vásári zajban
A tarka körhintát, amint forog,
Legények, lányok milyen komoly arccal
Utaztak rajta, boldog vándorok.

Keservesen szólt a sípláda, ócska,
Unt dallamot kavarva, és kopott
A sok faló, és ásitott a gazda,

A hajtót fárasztotta a robot.

De a nép tódult, és tartott a játék,
Csak mindig mások ültek a lovon,
S ha jött az este, s elterült az árnyék,

Sötéten és üresen állt a sátor,
Mint aki félve kérdezi magától,
Hová repült ujjongó mámorom.

1934

Ballai László: Constant és az *Adolphe*

Benjamin Constant de Rebeque nem csupán abban különbözött egy mai politikustól, hogy zseniális jogász, illetve jog- és politikafilozófus volt, és nem is csupán abban, hogy képes volt maradandó értékű szépirodalmi művet alkotni, de legfőképp abban, hogy mestere volt a kritikai önvizsgálatnak.

Constant 1767-ben született Lausanne-ban egy érdekházasságot kötött francia katonatiszt gyermekeként. Édesanyja belehalt a szülésbe, apja nem nagyon törődött vele, eleinte főként a nagyanja nevelte, Brüsszelben házitanítók keze alá került, majd az erlangeni, végül az edinburgh-i egyetemen tanult, ahol megismerkedett a skót felvilágosodás eszméivel (amelyet mindenekelőtt Hume és Adam Smith neve fémjелеz). Immár kiemelkedő gondolkodóként – a braunschweigi herceg mellett szerzett kormányzati tapasztalattal – 1794-ben Franciaországba érkezve politikai karriere áhítozott. Am ennek kibontakozását legalább annyira gátolta, mint amennyire segítette a Madame de Staël iránt fellobbanó szerelme, majd a kettejüket összefűző egy évtizedes szenvedélyes kapcsolat.

„Jaj annak az embernek, aki egy szerelmi viszony első perceiben nem hiszi, hogy e viszony örökké fog tartani! – írja Constant az *Adolphe*-ban. – Jaj annak, akit meghódított kedvese karjaiban is gyászos előérzet hat át, és már előre látja, hogy egyszer elszakadhat tőle! Egy asszonyban, akit szíve megejt, e percben van valami megható és szent. Nem az élvezet, nem a természet, nem az érzékek a megrontóink, hanem a számítás, amihez a társadalom szoktat bennünket, és a tapasztalat szülte fontolgtatás. Ezerszerte jobban szerettem és tiszteltem Ellénore-t, miután odaadta magát. Büszkén jártam az emberek között, és uralkodó tekintettel néztem rájuk. Maga a levegő, amit beszívtam, gyönyört okozott. Leborultam a természet előtt, hogy megköszönjem azt a hatalmas ajándékot, amit kegyesen nyújtott nekem.”

Constant máig ható munkássága voltaképpen a thermidor 9.-ével, azaz a jakobinus diktatúra bukásával kezdődött. Egészen pontosan annak a módnak a bírálatával, ahogyan a terrort felszámolták. A jakobinusok vezetőit ugyanis ítélet nélkül – végső soron terrorista módszerrel – végezték ki, ami egy jogállamban az annak lerombolására törekvő egyénnel szemben is megengedhetetlen eljárás.

Kapcsolatuk előtt Madame de Staël gyengédebb érzelmeket táplált a feltörekvő Napóleon iránt, amelyek nem leltek viszonzásra, így gyűlöletbe fordultak. E gyűlöletet az asszony igyekezett átplántálni szeretőjébe is, aki saját liberális eszméi miatt is alkalmatlanná vált a formálódó diktatúra számára. 1803-ban Constant követni kényszerült Madame de Staëlt svájci emigrációjába. Ekkor kezdte el írni alapművét, a *Politikai alapelvek*-et, amelyet minden mai politikusnak szóról-szóra meg kellene tanulnia, különösen annak a sajtószabadságról, a népszuverenitásról, a tulajdon sérthetetlenségéről, az egyéni szabadságról és a jogi garanciákról szóló fejezeteit.

Constant 1806-ban visszatért Párizsba, hogy kieszközölje Madame de Staël száműzetésének feloldását.

1813-ban a hódítás és bitorlás szelleméről – azaz a bonapartizmus kritikájáról – szóló művet adott ki, majd 1815-ben az Elbáról visszatérő Napóleon számára alkotmányos Chartát fogalmazott meg (válaszul XVIII. Lajos 1813-as reakciós Chartájára). 1819-től haláláig a francia parlament képviselője volt, és a restauráció ellenében következetesen síkraszállt a szigorú törvényességen alapuló liberális eszméért. 1830-ban, nem sokkal halála előtt üdvözölte a júliusi forradalmat. Világhírét *A régiek és a modernek szabadsága* című kitűnő esszéjének köszönheti, amelyben arra mutat rá, hogy a szabadság nem egyértelmű fogalom, hanem a jelentése koronként eltér. Míg az ókori köztársaságokban az individuális szabadság szinte ismeretlen volt, és a politikában való kollektív részvétel jelentette a polgárjog érvényesülését, addig a modern korban egyéni szabadságuk zavartalan élvezetért cserébe a polgárok másokra ruházzák át a politikai cselekvés jogát.

1806-ban azonban Constant nem csupán azért utazott Párizsba, hogy kegyelmet kolduljon Madame de Staëlnek. Hanem azért is, hogy elmeneküljön előle. Naplójában így ír kapcsolatukról: „este rettentő jelentem volt Madame de Staëllel. Bejelentettem a teljes szakítást. Ujabb jelenet. Örjögés; békítés lehetetlen, távozás nehéz.” Majd így: „szakítsunk hát, ha csak lehet, ez a nyugalmas élet egyetlen lehetősége.” És tizenöt nap alatt megírta az *Adolphe*-ot, amely arról szól, hogy egy fiatalember beleszeret egy delnöbe, akit nem vehet el, mert férjes asszony, aki akadályozza karrierje kibontakozásában, akitől apja és minden barátja megpróbálja távol tartani, és akit ő – lelkiismerete és gyengesége okán – akkor sem tud elhagyni, amikor már kihamvad iránta a szerelme...

Ugye tisztelt arslán társaim, milyen ismerős ez a kín? Amikor a megunt hölgyet – aki persze vérig sértett bennünket nem egyszer – utoljára fel kell hívni, netán személyesen felkeresni? Milyen hosszasan el lehet ilyenkor beszélgetni a nő képzetével. És a káprázatos terv hogy össze tud omlani egy nem várt kérdést, mit kérdést, egy pillantást, egy érintést követően. Constant eredetileg nem szánta kiadásra a művét, csupán önmaga előtt akarta tisztázni kapcsolatát és saját gyengeségének okait. Azután – ahogy az már lenni szokott, amikor az ember úgy érzi, hogy valamit sikerült jól megírnia – felolvasta a legjobb barátainak, majd a tetszést látva a szalonbeli társaságnak, végül 1816-ban kiadta a könyvet.

Az *Adolphe* kulcsregény. Két valóban létező ember, Madame de Staël és Benjamin Contant a kortársak számára ismert viszonyának drámáját mutatja be. Mélységesen igaz alkotás. És nem elsősorban az effajta pontos megállapításai miatt:

„Mikor tehát hallottam, hogy a középszerűség tetszelegve szónokol az erkölcs, az illem vagy a vallás lefektetett és kétséget nem tűrő elveiről, miket szívesen vesz egy kalap alá, az ellentmondás ingerét éreztem, nem mintha én ellenkező nézeteket vallottam volna, hanem mert bosszantott az ilyen merev és nyomasztó meggyőződés. Különben is, magam sem tudom, miféle ösztön intett arra, hogy őrizkedjem ezektől a semmi kivételt, semmi árnyalati különbséget el nem ismerő általános alapelvektől. Az ostobák erkölcsüket tömör és oszthatatlan tömbbé gyúrnak, hogy a lehető legkevesebb köze legyen tetteikhez s a részletekben teljes szabadságot hagyjon nekik.”

Hanem az ilyen közhelyesnek tűnő gondolatmeneteket a mű alapvető, megszenvedett igazságtartalma vonja aranyrámába. Hiszen a kulcsregények általában öngazolások, amelyekben a méltatlan szenvedéseken keresztülment főhős pálcát tör mások vagy legalábbis a „körülmények” felett. E műben azonban Constant-Adolphe a legszigorúbb introspekcióval önmagát ítéli el: végül is akaratgyengeségével, áljságával éppen azt az asszonyt taszítja a halálba, akit meg akar kimélni, és akinek már csak holta után döbbenhetett rá az iránta érzett szerelmének és az asszony személyiségének nagyságára.

1816-ban minden francia olvasó tudta, hogy a mű Madame de Staëlről és Benjamin Contant-ról szól. És micsoda meghökkenést váltott ki, hogy a mű szerzője nem Madame de Staël, akivel szemben elkövették a sok-sok férfiúi merényt, hanem maga az „elkövető”. Némelyek agyán még az is átfuthatott, hogy nem más tárulkozik fel a legnagyobb nyilvánosság előtt, mint Franciaország legnevesebb jogalkotója. És hogy annak, aki másokat törvények igájába hajt, mindenekelőtt saját magát kell a legszigorúbb önvizsgálat alá vetnie, hogy embertársaival elnéző, megértő és igazságos lehessen.

Húrok

Hegedűs Gönczy Katalin: A dalkísérés művészete

A dalkísérés művészete Schumann és Wolf dalai alapján című doktori dolgozatomban 2006-ban összefoglaltam mindazt a tudást, amelyet eddigi korrepetitori és kísérői munkám során szerezhettem az elmúlt két évtized alatt. E gondolatokat szeretném – tömörítve – megosztani kollégáimmal, olvasóimmal. Igen gyakori rossz tapasztalataim ösztönöztek arra, hogy leírjam: *Meggyőződésem, hogy a zongorakísérő egyenrangú partnere – nem pedig alárendelt, másodrendű háttére – kell legyen az énekes előadásának. Kettejük művészi munkájában alapfeltétel a műre és az egymásra figyelő egyensúly létezése.*

Ennek elérése érdekében szeretnék segítséget adni, és pontosan megfogalmazni azt, mi minden szükséges a kísérő részéről ahhoz, hogy ez a helyes arány létrejöhessen.

A választ két összetevő adja meg együttesen: az egyik a szakmai tudás, a másik az emberi adottságok.

Nyilvánvalóan a legalapvetőbb követelmény, hogy **a kísérő magabiztosan birtokolja a zongorajáték megkövetelte technikai ismereteket**, és hogy szólamát mindenkor a *szólista igényességével* adja elő.

A zongora kezelésének egyik fontos eszköze a **hangszínekkel való bánásmód**. A lehetőségeket meghatározza az adott hangszer hangja, az énekes partner hangjának fényessége és nem utolsósorban a mű hangulata.

A hangszínek tudatos használata a zongoristánál a billentéstechnikán – és természetesen a jó halláson –, az énekesnél viszont gyakran a szöveg artikulációján múlik. Egy jó kísérőnek tudnia kell, hogy mely magánhangzóknak és mássalhangzóknak mi a helyes artikulációja, kiejtési formája. Az énekes belülről másképpen hallja magát, mint mi kívülről őt, így a hangszíneket és a szöveg érthetőségét – amelyek a magánhangzók és mássalhangzók képzésében összetalálkoznak – sokkal objektívebben észlelhetjük. A kísérő felelőssége, hogy észrevételeivel segítse az énekest.

A szólamok helyes arányainak kialakításában és a hangszínek differenciáltságában nemcsak a billentéstechnika, hanem a **pedál** használata is alapvető fontosságú. A kísérő sajátos, művészi értelmezésének megvalósítása megköveteli a biztos, rutinos pedálhasználatot, amely a legato játékmódot sohasem helyettesítheti. Általában véve pedig ügyelnie kell arra, hogy csak akkor és úgy használja a pedált, amikor és ahogy azt a harmóniai helyzet, vagy a kifejezés érdekében a hangzás megkívánja. A mű végén addig tartsa lenyomva a pedált – és nem tovább (!) – amíg ujjjaival a billentyűket letartja.

Az egyik legfontosabb szempontnak tartom, hogy a *bal pedál használata nem helyettesítheti a halk zongorázást!* A legtöbb kísérő e félreértés alapján azt hiszi, hogy akkor tesz jót, ha a dal folyamán végig nyomva tartja a bal pedált, nehogy játékaival elnyomja az énekest. Ám sajnos ezzel lehetetlenné teszik a hangszínek képzését, nem használják ki a koncertzongora hangzási lehetőségeit. Ráadásul gyakran zárt fedelű zongorával kísérnek, pedig ezzel a hangszer hangjának zengését szegényítik, és egyáltalán nem biztos, hogy így valóban halkabb lesz a játékuk. Piano esetében egyenesen elszínteleníti a hangszer hangját a bal pedál. Így a mű differenciált kifejező erejéből szinte minden letompul.

A pedál használatáról írt megállapításaim szinte közhelynek számítanak, de eddigi – gyakran elkeserítő – szakmai tapasztalataim arra indítanak, hogy nyomatékosan felhívjam a figyelmet e szempontokra.

A kísérő számára elengedhetetlen **az énektechnika ismerete** is. Természetesen *nem* azzal a céllal, hogy beleszóljunk az énekes technikájába! De ha tudjuk, hogy az adott dal milyen követelményeket támaszt, és ismerjük az énekes eszköztárát, e kettőből felismerhető az előadás során, ha valamilyen nem várt probléma adódik.

A kísérőnek ismernie kell az éneklés folyamatát, esetleges problémáit, a *bel canto* technikáját, a kontrasztok és az effektusok legmagasabb szintű művészetét, amelyet a Nyugat valaha is ismert.

Donington^[1] megfogalmazásának azt a részletét idézem a *bel cantoról*, amely a kísérő részére is

megszívlelendő.

„A bel canto technika lényege [...] a tiszta, áttetsző hangzás, tökéletesen megformált vonalvezetés, véletlenszerű megugrások és visszaesések kerülése, a frazeálás és az artikuláció kimunkáltsága, finomsága, dinamikus és ritmikus árnyaltság . [...] A bel canto integráns része a finoman ellenőrzött vibrato is. [...]

A szöveg kiejtése elválaszthatatlan az egyes hangok képzésétől, úgy a hangzást, mint az artikulációt (deklamációt) illetően. [...] A szöveg tökéletesen érthető, intelligens kezelése nélkül nincs igazi bel canto. [...]"^[2]

A levegővétel csak látszólag az énekes problémája. Az adott frázis hosszúsága és nehézsége meghatározza a szükséges levegőmennyiséget. Ez tehát differenciált légzést jelent. A levegővétel helye mindenekelőtt formálási és egyben szövegértelmezési eszköz is. A kísérő kényszerhelyzetben megsegítheti az énekest a levegőkapacitás problémájában, vagy azáltal, hogy összefogottabb tempóval hamarabb jutnak el a frázis végéig, vagy hosszabb időt hagy az énekes számára a levegővételre.

Maga az éneklés emocionális tartalma erősen visszahat a légzésre is valamint a hangadás minőségére is.

Mint a fentiekből világosan kiderül, a dalkísérés magas szintű mesterségbeli tudást és együttműködést kíván a zongoristától. Ám két fontos arányt kell még figyelembe vennünk ahhoz, hogy a már korábban említett egyensúly mű és művészek között megvalósuljon. Ez a dinamikai arány, illetve az időarány, a tempóváltoztatások kérdésköre.

Az énekszólám és a zongoraszólám dinamikai arányainak egyensúlyban tartása nagy felelősséget ró a kísérőre. Ezt több tényező is befolyásolja, amelyek közös jellemzője az, hogy az arányt csak az előadás pillanatában lehet kialakítani. Legfeljebb a tapasztalat hozhat némi gyakorlottságot a probléma megoldásában. Az egyik tényező a terem akusztikája, amely más, ha a közönség benn ül, mint amilyen a főpróba alatt volt üres falak közt.

A másik tényező a zongora hangjának mennyisége, hangszínének fényessége és a terem méreteinek aránya. E két tényezőtől függ, hogy teljesen- vagy félig nyitott hangszeren játszunk.

Mindehhez adódik az énekes pillanatnyi erőnléte, hangi és fizikai állapota, amelyekhez mindenkor alkalmazkodni kell.

A zongoraszólám dinamikai arányaiban a kísérőnek a következő szempontokat kell szem előtt tartania:

1. szempont: *a mf-pp*^[3] *dinamikai tartomány kidolgozottsága az egyik alapfeltétele a dalkísérésnek.*

Ha a zongorista sokrétűen és árnyaltan használja ezt, és billentéskultúráját színesen és merészen párosítja a pp-mf dinamikai tartományban a hangerővel, akkor a kíséret szólama mindig élettelen fog társulni az énekszólámhoz. A csúcspontig elvezető részek vagy az utána lévő ütemek dinamikai felépítése és hullámozása (!)odafigyelést igényel. Fontosnak tartom, hogy újra és újra megfogalmazzuk: a kottában olvasható dinamikai bejegyzések egy folyamat részei, érzelmek, gesztusok kísérik a zenében, nem öncélú, mindentől független pillanatnyi hangerőt jelentenek!

2. szempont: *minden dinamika relatív.* A dal hangulata határozza meg elsődlegesen, hogy milyen mértéket használjunk. A kísérőnek mindezt folyamatosan figyelnie kell, hogy eldöntse, mely alapvető dinamikákat használja az adott zeneműben azért, hogy a lehető legjobban segítse az adott szólistát és a zenemű kifejező megszólalását.

3. szempont: a billentéstechnika cizelláltságával érhető el, hogy *a különböző hangfajú énekeseket különböző szólamarányokkal kísérjük.* Tehát egy fényes soprán hang tömörebb basszuszólám-hangszínt kíván, míg egy basszus hangnál kevesebb mély szólám is elég a kíséretben, és inkább a felső regiszterek dominanciája kívánatos. Mindenféle hangfaj kísérésénél ügyelni kell arra, hogy az ének- és a zongoraszólám azonos hangmagasságú találkozási pontjainál a zongora ki ne oltsa az énekes hangjait, tehát dinamikában egy szinttel alatta kell maradnia.

Az énekes és a kísérő művészi munkájának meghatározója a **tempóbeli együtt-játék.** Az előadóművészi szabadság terén a dinamikai arányok mellett a rugalmas időkezelés a legalapvetőbb

eszköz, amellyel a dal formáját és a kifejezések erejét megmutathatjuk. A zeneszerzők a 19. században már adnak támpontokat, hogy az ő elképzeléseik szerint hol lehet szélesebb vagy éppen előremenőbb tempóval kiemelni egyes fontos részeket. Ez a fontosság természetesen mind zenei, mind szövegi kiemelésre vonatkozhat. De ha csak ezeket a jeleket követnénk, sok olyan mozzanat elsikkadna, amely pedig lényeges, és tovább differenciálja a kifejezés sokrétűségét. Nagyító alá kell hát venni a szöveg és zene kapcsolatát. Ha prózában elmondjuk a dal szövegét, kiderül, hányszor állunk meg, néha lassítva emelünk ki egy-egy szót, összevonunk gondolatsorokat, felemeljük a hangunkat – erőben és hangmagasságban –, vagy épp leeresztjük, és halkán, szinte magunknak mondunk el egy mondatot. Nos, ezeket a finom hullámzásokat kell felismernünk és reprodukálnunk kell a dalok ének- és zongoraszólamában egyaránt. Ezeknek egy részét megtalálhatjuk a dallamívekben és a ritmikai megfogalmazásokban, de nagy részük nem lejegyezhető mértékű, noha cáfolhatatlanul létezik. *Individualitás és fantázia* segít e finom jelzések felmutatásában. A kísérő számára ez azt jelenti, hogy pontosan érzékeli és követi a szöveg kicsiny ingásait, az énekest követve deklamálja a szöveget a maga szólamában is, nemcsak a szólisztikus elő-, köz- és utójátékokban, hanem végig a dal során.

Végül tapasztalataim szerint – az eddigiekkel azonos módon fontosak és meghatározóak **a kísérő emberi adottságai, és habitusa**. Miben nyilvánul ez meg? A zenei kezdeményezés és szerénység egészséges arányában, és abban, hogy a mű előadásakor merje kifejezni szólamának érzelmi töltését, de ez soha ne legyen öncélú, és főleg ne menjen az énekszólam rovására. Vegye figyelembe az egymásra utaltság kényszerítő és egyben nagy lehetőségeket rejtő valóságát. Mindezek megvalósításához a kísérőnek elsősorban a *pszichológiai érzékére*, a művésztársa iránti empátiájára és, a felszabadult, örömet okozó csapatmunkára való képességére van szüksége. Figyelembe kell vennie, hogy énekese hangszerét a testében hordozza, így lelki–testi hatásokra sokkal érzékenyebb, ezért sokkal sérülékenyebb. Tudnia kell, hogy a hang az ösztönök és az indulatok kifejezőeszköze is.

A közös munka eredményességéhez feltétlenül hozzátartozik a kísérő **pedagógiai érzékenységének** jelentősége. Fontos a műről alkotott egyéni elképzelések, nézetek egyeztetése. A kamarazenélésben az **empátia**, tehát az egymást érző, egymásra figyelő hozzáállás biztosítja a mű megszületését. Az énekes kezében van a szöveg átélésének eszköze, a zongorista feladata mindennek a zenei kifejezése.

A zenei kifejezéshez vezető út első lépése a költemény megértése. Második lépése a megzenésítés és a szöveg kapcsolatának felfedése. E két analízis eredménye adja azt az értelmezést, amelyből kinyílik a dal érzelmvilága. Mindezekből születik meg a kifejező előadás.

A technikai tudást és az emberi adottságokat a művészi játék egyik alapvető feltételének, a **muzikalitásnak** kell kiegészítenie. E képesség lehetővé teszi a gyors és finoman kivitelezett reagálást a zenére és az énekesre.

A fentiekben említett szempontok és feladatok természetesen a korrepetitori-tanári munkára is érvényesek.

Röviden összefoglalva: a művészi szintű kísérői munka feltétele a kísérő szólista-igényű zeneisége, szakmai tudása, gyakorlata, anyagismerete, emberi habitusa, szellemi-lelki alkata, belső stabilitása, empátiája. Mindezek a mű és az előadó közti egyensúly megvalósításán keresztül biztosítják, hogy a kísérő énekes-társának igényes, egyenrangú művészi partnere legyen.

[1] Donington: A barokk zene előadasmódja IX. fejezet, Az énekhang 62
[\[vissza a szöveghez\]](#)

[2] Donington: A barokk zene előadasmódja IX. fejezet, Az énekhang 64.
[\[vissza a szöveghez\]](#)

[3] Mezzoforte-pianissimo (a szerk.)
[\[vissza a szöveghez\]](#)

Ballai László: Tarasz Bulba

Tarasz Bulba egy XVI. századi kozák atamán volt, aki meglehetősen gyanúval figyelte, hogy iskolai tanulmányaik végeztével hazatérő fiai milyen „papos” szokásokat vettek fel. Sürgősen el kellett tehát vinnie őket a kozák táborba, ahol az elpuhult legények hozzáedződhetnek a harchoz és az iváshoz. Igen ám, de amikor a daliák kiképzése befejeződött, és a pénz is elfogyott – amiből a pálinkát és bort meg lehetett volna vásárolni –, ellenség sehol nem mutatkozott.

Hanem egy vérbeli kozáknak nem volt szüksége túlságosan nagy erőfeszítésre, hogy felbuzdítsa társait egy lengyelek elleni háborúra, annak dacára, hogy már évek óta békében, sőt államszövetségben éltek velük. Hisz épp ez volt a fő érv, hogy ne azok a kutyák, azok a magukat páncélban illető piperkőcök uralkodjanak felettük, a harcosok felett. A lengyelek különben is hitszegők.

A „hitvány faj” elleni háború tehát elkezdődött. Csakhogy Tarasz Bulba kisebbik fia, Andrij egy lengyel hercegnőbe szerelmesedett bele, aki egy a kozák hadak által ostromzár alá vett városban rekedt. Amikor a hölgy titokban Andrij segítségét kérte, a vitéz nem csupán élelemmel sietett a segítségére, de kardját is felajánlotta szíve hölgyének. Árulásáért Tarasz saját kezűleg gyilkolta meg a fiát. Eközben a túlerőbe került lengyelek fogságba ejtették idősebb fiát, Osztapot, akit a fővárosba szállítottak, és kegyetlen kínzások közepette kivégeztek. Tarasz szemtanúja volt az eseménynek, és immár családi bosszút fogadva újabb kozákfelkelést vezetett Lengyelország ellen. Ezúttal ő esett fogságba, amíg elvesztett pipadohányát kereste, nehogy „az átkozott poják kezére jusson”. Elevenen megégették. De máglyájáról még láthatta, amint a katonáinak egy része megmenekült, hogy szívében tovább őrizze a kozákszellemet, vagyis az ellenség – mindenekelőtt a lengyelek – gyűlöletét és a harc, a hősi élet feltétlen szeretetét.

Ebből a kavargó, heroikus témából Gogol írt nagyszerű regényt, amely Leoš Janáčeket minden idők legnagyobb szimfonikus költeményének megalkotására ihlette. Az isteni Liszt Ferenc – e műfaj megteremtője – ugyanis hozzászoktatta a művelt közönséget ahhoz, hogy egy rövid előjáték után fortissimo előtör a téma, amely hosszas variációk és melléktémák után a fináléban ismét teljes pompájában megmutatkozik. Janáček művében azonban a rövid előjáték után egy újabb előjáték következik, majd egy újabb, amely már a főtemát készíti elő. Azután egy nagyobb crescendóval eljutunk a főtéma első szakaszáig, majd egy még nagyobb a másodikig. A hallgató izgalma a *Tarasz Bulba* felénél már a tetőfokra hág. De a főtéma még mindig várat magára, mint az öltözéke minden fodrát, szalagját, ékszereit és illatos hajcsigáit a legnagyobb kényességgel eligazgató menyasszony. Eszközeit tekintve romantikus alkotásról van szó, amely teljes mértékben nélkülözi Janáček korábbi, a kortársakat meghökkentő harmóniai és hangszerelési kísérleteit. Ugyanakkor az eksztázis előkészítése és a fokozódó feszültség mesteri fenntartása a mű hatalmas és egyben hallatlanul modern erénye. Janáček a végsőkig csigázza a hallgató érdeklődését a főtéma, a hősi dal iránt. Annak szárnyalására azonban csak a mű legvégén kerül sor és ismétlés nélkül. Mert az egyben Tarasz Bulba halála is.

Kapcsolat

Impresszum

Alapító szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu

www.marcziustizenotodike.hu - © 2010-2012 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!